

**UCHWAŁA NR XXII/160/15
RADY MIASTA KOŚCIERZYNA**

z dnia 30 grudnia 2015 r.

w sprawie zatwierdzenia Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Kościerzyna na lata 2015 - 2018

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt. 9, art. 18 ust. 2 pkt. 15, art. 40 ust. 1 ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. z 2015 r. poz. 1515) związku z art. 87 ust. 1, 3, 4 i 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. (Dz. U. z 2014 poz. 1446 z póź. zm.) **Rada Miasta Kościerzyna na wniosek Burmistrza Miasta Kościerzyna uchwala, co następuje:**

§ 1. §1 Przyjmuje się do realizacji Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Kościerzyna na lata 2015 – 2018 stanowiący załącznik nr 1 do niniejszej uchwały.

§ 2. Traci moc Uchwała Nr XXI/160/11 Rady Miasta Kościerzyna z dnia 14 grudnia 2011r. w sprawie przyjęcia Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Kościerzyna na lata 2011 – 2014.

§ 3. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta.

§ 4. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Pomorskiego.

Przewodniczący Rady Miasta

Teresa Preis

Załącznik nr 1 do uchwały Rady
Miasta Kościerzyna Nr XXII/160/15
z dnia 30.12.2015 r.

**GMINNY PROGRAM
OPIEKI NAD ZABYTKAMI
MIASTA KOŚCIERZYNA
na lata 2015-2018**

Kościerzyna 2015 r.

Gmina Miejska Kościerzyna
ul. 3 Maja 9a
83-400 Kościerzyna

Burmistrz Miasta Kościerzyna

Michał Majewski

Opracowanie:

Jerzy Łudzik
Wydział Rozwoju i Promocji
Urząd Miasta Kościerzyna

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOŚCIERZYNA na lata 2015 -2018

SPIS TREŚCI:

1	Wstęp	5
2	Podstawa prawna opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	6
3	Uwarunkowania prawne Ochrony i Opieki nad Zabytkami W Polsce	7
3.1	Konstytucja RP	7
3.2	Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami	8
3.3	Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym	9
3.4	Inne istotne uregulowania prawne	9
4	Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	13
4.1	Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami	13
4.1.1	Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017	13
4.1.2	Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013, Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020;	14
4.1.3	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030	15
4.1.4	Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020	15
4.2	Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	16
4.2.1	Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020	16
4.2.2	Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego	18
4.2.3	Program Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego	21
4.2.4	Zgodność programu opieki nad zabytkami z dokumentami powiatowymi	22
4.2.4.1	Strategia Społeczno - Gospodarczej Ziemi Kościerskiej na lata 2010 – 2025	22
4.2.4.2	Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Kościerskiego na lata 2015-2018	23
5	Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	24
	Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych Gminy Miejskiej Kościerzyna)	24
5.1	na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych Gminy Miejskiej Kościerzyna)	24
5.1.1	Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Miasta Kościerzyna na lata 2014-2020	24
5.1.2	Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Kościerzyny 2007 (aktualizacja – zmiany 2011r.)	26
5.2	Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego miasta	28
5.2.1	Rys historyczny miasta	28
5.2.2	Opis zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego miast	31
5.2.2.1	Zespół urbanistyczny	33

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOŚCIERZYNA na lata 2015 -2018

5.2.2.2	Obiekty sakralne	34
5.2.2.3	Obiekty użyteczności publicznej	41
5.2.2.4	Obiekty przemysłowe i zabytki techniki	42
5.2.2.5	Cmentarze	45
5.2.2.6	Zieleń zabytkowa	46
5.3	Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	48
5.3.1	Wykaz zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków	48
5.3.2	Wykaz zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków	49
5.4	Wykaz zabytków wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków	51
5.4.1	Zabytki nieruchome	51
5.4.2	Zabytki ruchome w zbiorach muzealnych, obiektach sakralnych	53
5.5	Zabytki archeologiczne	56
5.6	Pomniki, tablice pamiątkowe i krzyże przydrożne elementem dziedzictwa kulturowego miasta	61
5.7	Niematerialne dziedzictwo kulturowe	62
5.8	Obiekty postulowane do wpisu do rejestru zabytków	63
6	Ocena stanu dziedzictwa kulturowego Miasta Kościerzyna. Analiza szans i zagrożeń.	65
7	Założenia programowe	67
8	Działania w zakresie opieki nad zabytkami	67
9	Instrumentarium i monitoring realizacji Programu Opieki nad Zabytkami	71
10	Źródła finansowania ochrony, opieki i promocji dziedzictwa kulturowego	74

Załączniki

- Załącznik nr 1. Zestawienie zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków województwa pomorskiego
- Załącznik nr 2. Zestawienie zabytków nieruchomości wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków.
- Załącznik nr 3. Zestawienie zabytków nieruchomości postulowanych o wpis do rejestru zabytków województwa pomorskiego
- Załącznik nr 4. Obszar ochrony środowiska kulturowego

1. WSTĘP

Dziedzictwo kulturowe, to dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń, to również dorobek naszych czasów. Najczęściej utożsamiamy dziedzictwo kulturowe z archeologią, architekturą i sztuką. Również dawne formy gospodarowania jak sposoby uprawy roli, sposoby produkcji różnych wyrobów charakterystycznych dla danego regionu np.: plecionkarstwo, haft, tradycyjna kuchnia kaszubska oraz wiele innych przejawów życia i rozwoju społeczności, stanowią elementy naszej kultury. Nazywamy je dziś niematerialnym dziedzictwem kulturowym.

Świadomość potrzeby ratowania i ochrony zabytków jest coraz powszechniejsza, a podejmowane działania w zakresie poprawy ich stanu technicznego sprzyjają poprawie wizerunku przestrzeni publicznej. Rewitalizacja poszczególnych obiektów jak również całych zespołów zabudowy jest szansą na ich uratowanie. Przeprowadzona w latach 2010/2011 rewitalizacja śródmieścia obejmująca ulice Rynek, Gdańską, Świętojańską, Długą, Kościelną, Młyńską i Słodową stała się przyczynkiem do dalszych działań mających na celu poprawę stanu i wizerunku tak zabytków jak i całej Kościerzyny.

Głównym celem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Kościerzyna na lata 2015-2018 jest ochrona dziedzictwa kulturowego miasta oraz podwyższenie świadomości społecznej mieszkańców i właścicieli zabytkowych obiektów dla zachowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego oraz kultywowania tradycji regionalnych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Kościerzyna na lata 2015-2018, zwany dalej Programem lub GPOnZ, jest dokumentem o charakterze uzupełniającym w stosunku do innych aktów planowania w gminie w tym: planu zagospodarowania przestrzennego miasta Kościerzyna, Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Kościerzyna. Program nie stanowi aktu prawa miejscowego, lecz jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

Program jest dokumentem kontynuującym politykę Miasta zapoczątkowaną Gminnym Programem Opieki nad Zabytkami na lata 2007-2010, zaktualizowanym GPOnZ Miasta Kościerzyna na lata 2011-2014. Dokument ten podlega cyklicznej, co cztery lata, aktualizacji. Obecna III edycja Programu obejmuje lata 2015-2018 i uwzględnia nowe uwarunkowania prawne oraz najważniejsze zmiany, które dokonały się w minionym okresie.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Opracowanie Programu na terenie gminy jest zadaniem własnym jednostki samorządu terytorialnego. Gminy zgodnie z Ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. z 2015, poz. 1515 z późn. zmianami) w zakresie zadań własnych realizują sprawy dotyczące *kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami* (art. 7 ust 1 pkt. 9). Obowiązek sporządzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami nakłada na gminę art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2011 r. poz. 1446 z późn. zm.), w którym zapisano:

Ust. 1: Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

Ust. 3: Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Ust. 4: Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

Ust. 5: Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

Ustawa reguluje zasady ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, definiuje pojęcie zabytku, określa formy ochrony, kompetencje organów ochrony zabytków (w tym administracji rządowej i samorządowej), formy finansowania opieki nad zabytkami i ich ewidencjonowania. Zgodnie z art. 87, ust. 2 przytoczonej powyżej ustawy GPOnZ ma na celu, w szczególności:

- a) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- b) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- c) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,

- d) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- e) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- f) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- g) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

3.1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polski.

Zabytki są objęte ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Konstytucja Rzeczypospolitej Polski wskazuje w szczególności w:

- art. 5: *Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolność i prawa człowieka, i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju,*
- art. 6: *Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju,*
- art. 73: *Każdemu zapewnia się wolność twórczości artystycznej, badań naukowych oraz ogłaszania ich wyników, wolność nauczania, a także wolność korzystania z dóbr kultury,*
- art. 86: *Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.*

3.2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2011 r. poz. 1446 z późn. zm.) stanowi główny akt prawny, regulujący zasady ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce. Ustawa definiuje pojęcie zabytku, ponadto wprowadza pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami. Zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich część lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki lub zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną artystyczną lub naukową.

Zabytki pogrupowano w trzech grupach jako zabytki nieruchome, ruchome i archeologiczne.

W myśl ustawy ochronie i opiece podlegają (bez względu na stan zachowania):

1. Zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2. Zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,

- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (tekst jednolity Dz. U. z 2002 r. poz. 642, z późn. zmianami),
- f) instrumentami muzycznymi,
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3. Zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,
- d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto „Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej” (art. 6.2. ustawy).

3.3. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym

Zgodnie z Ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. z 2015, poz. 1515 z późn. zmianami) w zakresie zadań własnych, gminy realizują sprawy dotyczące zaspokojenia zbiorowych potrzeb wspólnoty, w szczególności sprawy kultury, w tym ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 7 ust 1 pkt.9).

3.4 Inne istotne uregulowania prawne

Inne, istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znalazły swoje miejsce w wielu obowiązujących ustawach, tj.:

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (tekst jednolity Dz.U. z 2013 r. poz. 1409 z późn. zm.)

Ustawa - Prawo budowlane, normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, a w szczególności, m.in. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - w odniesieniu

do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Ustawa traktuje zabytki w sposób szczególny: w art. 5, ust.1 pkt 7 oraz ust 2 Ustawa wnosi, że obiekt budowlany należy projektować i budować zapewniając: *ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz objętych ochroną konserwatorską.*

Ustawa wymienia literalnie rodzaje czynności w procesie budowlanym, również w kontekście obiektów wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na obszarze wpisanym do rejestru zabytków, obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, a także obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków (art. 39 ust. 1-4). W przypadku obiektów wpisanych do rejestru zabytków wymagane jest uzyskanie pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (WKZ) na remont tych obiektów lub ich rozbiórkę¹. Natomiast w przypadku chęci zainstalowania na obiekcie zabytkowym wpisanym do rejestru zabytków tablic i urządzeń reklamowych, ustawa nakazuje uzyskanie pozwolenia na budowę i uzyskanie zgody WKZ.

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tekst jednolity Dz.U. z 2015 r. poz. 199 z późn. zm.)

Ustawa, określa zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Ustawa, mówi także, że w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

Ustawa precyzuje zakresy sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, a także ustalenia lokalizacji inwestycji celu publicznego:

- w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym uwzględniania się *wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej* (art. 1),
- w studium uwzględniać należy uwarunkowania wynikające z: *stanu środowiska, w tym stanu rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej, wielkości i jakości zasobów*

¹ Rozbiórka obiektu wpisanego do rejestru zabytków możliwa jest dopiero po wykreśleniu obiektu z rejestru przez Generalnego Konserwatora Zabytków.

wodnych oraz wymogów ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10),

- studium oraz plany zagospodarowania przestrzennego winny określać: *obszary oraz zasady ochrony środowiska i jego zasobów, ochrony przyrody, krajobrazu kulturowego i uzdrowisk, obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.*

Zgodnie z Ustawą obowiązkiem Burmistrza jest zawiadomienie m.in. WKZ o przystąpieniu do sporządzania studiów, planów zagospodarowania przestrzennego i występowania o opinie i wnioski, jak również opiniowania lub ich uzgadniania z konserwatorem.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz.U. z 2013 r. poz. 1232 z późn. zm.)

Ustawa określa, iż prognoza oddziaływania na środowisko, sporządzana przy okazji opracowywania polityk, strategii, planów lub programów powinna *określać, analizować i oceniać przewidywane znaczące oddziaływania, (...) na środowisko, a w szczególności na (...) zabytki, jak również w przypadku odstąpienia od przeprowadzenia postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko.* Ustawa nakłada obowiązek sprawdzenia, czy decyzja o odstąpieniu od Oceny Oddziaływania na Środowisko (OOS) uwzględnia: *cechy obszaru objętego oddziaływaniem na środowisko, w szczególności obszaru o szczególnych właściwościach naturalnych lub posiadających znaczenie dla dziedzictwa kulturowego wrażliwe na oddziaływania, istniejące przekroczenia standardów jakości środowiska lub intensywne wykorzystywanie terenu.*

Istotne są przepisy dotyczące planowanych przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko i wymagających sporządzenia „raportu o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko”. Dla ochrony dziedzictwa kulturowego przepis ten ma znaczenie w kontekście budowy np. wież telefonii komórkowej czy farm wiatrowych i ich oddziaływania na krajobraz kulturowy, a więc przestrzeni historycznie ukształtowanej w wyniku działalności człowieka. Zgodnie z art. 71 ust. 3 ustawy przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu powinny w jak największym stopniu zapewniać zachowanie jego walorów krajobrazowych. Dotyczy to także krajobrazu kulturowego. Natomiast art. 101 ust 1 określa, iż ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu wartości kulturowych, z uwzględnieniem zabytków archeologicznych.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jednolity Dz.U. z 2015r. poz.1661 z późn. zm.)

Jednym z celów ochrony przyrody jest między innymi ochrona walorów krajobrazowych, zieleni (...) oraz zadrzewień (art. 2, ust. 2, pkt. 5). Jako jedną z form ochrony przyrody, w tym jej immamentnego składnika, jakim jest krajobraz ustawa ta przyjmuje park krajobrazowy (w art. 6, pkt. 3). Zgodnie z art. 16, ust. 1: *park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju.*

Zarówno ustanowienie parku krajobrazowego jak i nadanie mu statutu należą do uprawnień sejmiku wojewódzkiego (art. 16, ust. 3 i ust. 5).

Pozostałe uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami ujęte w ustawach:

- Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz.U. z 2015 r. poz. 1774 z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz.U. z 2012 r. poz 406),
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (tekst jednolity Dz.U. z 2014 r. poz. 1118z późn. zm.) – w zakresie zadań publicznych prowadzonych przez organizacje pozarządowe w sferze kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego,
- Ustawa z dnia 21 listopada 1996r. o muzeach (tekst jednolity Dz.U. z 2012r. poz. 987 z późn. zm.) – w zakresie ochrony zabytków nieruchomych znajdujących się w muzeach,
- Ustawa z dnia 27 czerwca 1997r. o bibliotekach (tekst jednolity Dz. U. z 2002 r. poz. 642, z późn. zmianami) – w zakresie ochrony zabytków nieruchomych znajdujących się w bibliotekach,
- Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tekst jednolity Dz.U. z 2015r. poz. 1446 z późn. zm.) – w zakresie ochrony materiałów archiwalnych.

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami zostały nakreślone w dokumentach strategicznych, na szczeblu krajowym:

- Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017,
- Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013,
Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020,
- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030,
- Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020.

4.1.1. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017

Dnia 24 czerwca 2014 roku uchwałą nr 125/2014 Rady Ministrów ustanowiono „Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami 2014-2017” (Krajowy Program), który zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jest najważniejszym dokumentem określającym politykę państwa polskiego w sferze ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym². Krajowy Program opracowywany na okres 4 lat stwarza warunki niezbędne do sprawowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, określa cele i kierunki działań oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, warunki i sposoby finansowania planowanych działań oraz harmonogram ich realizacji. Celem głównym Krajowego Programu jest wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków.

Dla realizacji celu głównego opracowano trzy cele szczegółowe wraz z kierunkami działań³:

- wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce,
- wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków,

² Zgodnie z art. 84 i 85 ust. 1 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz.U. z 2011, poz. 1446, z późn. zm.)

³ Ochrona Zabytków, dodatek specjalny, Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014 -2017, Wyd. Narodowy Instytut Dziedzictwa, Warszawa 2014r, str.53.

– tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji.

Krajowy Program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014-2017 został opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego pod adresem: www.mkidn.gov.pl <http://bip.mkidn.gov.pl/pages/legislacja/programy-wieloletnie/krajowy-program-ochrony-zabytkow-i-opieki-nad-zabytkami.php>

4.1.2 Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013, Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami nakreślone w Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2013 przyjętej przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r. wraz z Uzupełnieniem Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 są rządowymi dokumentami tworzącymi ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, a także dla wspólnoty Polski z Unią Europejską.

Misją wyrażoną w Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest: *zrównoważony rozwój kultury, jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów.*

Celem strategicznym Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest zrównoważenie rozwoju kultury w regionach. Jego realizacja odbywać się będzie przez osiągnięcie celów cząstkowych. Niniejszy Program Opieki jest spójny z Narodową Strategią Rozwoju Kultury, m.in. w realizacji celu cząstkowego nr 4 Strategii - Zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków. Narzędziami wdrażającymi Strategię w dziedzinie ochrony zabytków są Programy Operacyjne ogłaszane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, mające na celu ochronę i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym dziedzictwa archeologicznego), kompleksową rewaloryzację zabytków, zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych, poprawę warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych,

kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych, a także udostępnianie zabytków na cele publiczne.

4.1.3 Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

Najważniejszym dokumentem strategicznym, dotyczącym ładu przestrzennego Polski jest *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030* przyjęta Uchwałą nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r.

Celem strategicznym określonym w dokumencie jest efektywne wykorzystanie przestrzeni i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie czasu. Dla osiągnięcia podstawowego celu ustanowiono sześć celów operacyjnych, z których czwarty i szósty najbardziej związane są z ochroną dziedzictwa kulturowego kraju i tak:

Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski.

Kierunki działania:

- 4.1. Integracja działań w zakresie funkcjonowania spójnej sieci ekologicznej kraju, jako podstawa ochrony najcenniejszych zasobów przyrodniczych i krajobrazowych
- 4.3. Wprowadzenie gospodarowania krajobrazem zgodnie z zapisami europejskiej konwencji krajobrazowej,

Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

W ramach realizacji niniejszych celów skoncentrowano się na objęciu ochroną prawną najcenniejszych pod względem przyrodniczym i kulturowym krajobrazów naturalnych i historycznych, w tym układów urbanistycznych i ruralistycznych oraz stanowisk archeologicznych.

4.1.4 Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020

Strategię przyjęto Uchwałą Nr 61 Rady Ministrów z dnia 26 marca 2013 roku. Wskazano w niej między innymi, na fakt, że dziedzictwo kulturowe stanowi (...) nie tylko przedmiot ochrony, ale jest również zasobem, który winien zostać wykorzystywany dla obecnego i przyszłego rozwoju.

Obejmuje ono nie tylko materialne dobra kultury, ale także wartości artystyczne i poznawcze utrwalające naszą pamięć narodową oraz tworzące tożsamość.

Wśród przyjętych celów na uwagę (z punktu widzenia ochrony dziedzictwa kulturowego) zasługują przede wszystkim **cel szczegółowy 1: *Kształtowanie postaw sprzyjających kooperacji, kreatywności oraz komunikacji*** z następującymi kierunkami działania:

– **1.2.3.** Rozwój kompetencji kulturowych w uczeniu się innym niż formalne oraz upowszechnienie różnych form uczestnictwa w kulturze,

– **1.2.4.** Rozwijanie kompetencji społecznych liderów i animatorów,

oraz cel szczegółowy 4: *Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego* z kierunkami działania:

– **4.1.2.** Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu,

– **4.1.3.** Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.

4.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Kościerzyna na lata 2015-2018 opracowany został zgodnie z zaleceniami i w powiązaniu z dokumentami o znaczeniu wojewódzkim oraz powiatowym wpisując się następujące w dokumenty:

– Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020

– Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego

– Program Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego

– Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Ziemi Kościerskiej na lata 2010 –2025;
aktualizacja Strategii 2015

– Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Kościerskiego na lata 2015-2018

4.2.1 Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020

Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2005 - 2020 przyjęta przez Sejmik Województwa Pomorskiego w dniu 18 lipca 2005 r. (uchwała nr 587/XXXV/05) została zaktualizowana uchwałą nr 458/XXII/12) podjętą w dniu 24 września 2012 r.⁴

W strategii tej, w części dotyczącej diagnozy (wnioski z analizy sytuacji społeczno-gospodarczej województwa pomorskiego) stwierdzono, iż *Pomorskie charakteryzuje się unikatowym środowiskiem i walorami krajobrazowymi oraz różnorodnością kulturową, wynikającą z tożsamości regionalnej i lokalnej czerpiącej z dziedzictwa Kaszub, Kociewia, Powiśla, Żuław i innych części regionu oraz tradycji morskich i historycznych, w tym solidarnościowych. Dziedzictwo kulturowe coraz częściej traktowane jest jako istotny czynnik rozwoju lokalnego, sposób na aktywizację gospodarczą, tworzenie nowych miejsc pracy oraz kreowanie pozytywnego wizerunku danego obszaru*⁵.

Dziedzictwo kulturowe województwa stanowi duży i nie do końca wykorzystany potencjał regionu. Pomorskie wyróżnia oryginalna wielokulturowość, stanowiąca mieszankę dziedzictwa polskiego (w tym kaszubskiego, kociewskiego i kresowego), hanzeatyckiego, ukraińskiego i innych. Jej materialnym odzwierciedleniem są liczne zabytki i obiekty kulturalne. Brakuje jednak spójnej i konsekwentnie realizowanej promocji wykorzystania dziedzictwa kulturowego dla wzmocnienia świadomości historycznej i tożsamości regionalnej oraz podniesienia atrakcyjności osiedleńczej, turystycznej i inwestycyjnej regionu. Trwałe miejsce w wartościach kulturowych regionu zajmują kaszubska oraz kociewska kultura i tradycja. Społeczności te są wewnętrznie zintegrowane i dobrze zorganizowane. Szczególnie intensywnie rozpowszechniane są kaszubskie wartości etniczne poprzez edukację regionalną oraz naukę języka kaszubskiego – jedyne regionalnego języka w Polsce (...).

W strategii określono wizję województwa pomorskiego roku 2020 wskazując, że region ten będzie znaczącym partnerem w regionie Morza Bałtyckiego - regionem czystego środowiska; wysokiej jakości życia; rozwoju opartego na wiedzy, umiejętnościach, aktywności i otwartości mieszkańców; silnej i zróżnicowanej gospodarki; partnerskiej współpracy; atrakcyjnej i spójnej

⁴ Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020, Gdańsk 2012, (Załącznik nr 1 do Uchwały nr 458/XXII/12 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 24 września 2012 roku w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020)

⁵ Ibidem, Rozdział I, pkt D.4. Wnioski z analizy sytuacji społeczno-gospodarczej województwa pomorskiego, s.11.

przestrzeni, a także kultywowania wielokulturowego dziedzictwa oraz tradycji morskich i solidarnościowych. Ponadto województwo pomorskie do roku 2020 ma stać się:

- regionem konkurencyjnym: *dysponującym dobrze zorganizowaną, efektywną i działającą w sposób przejrzysty administracją publiczną, ukierunkowaną na trwałe rozwój społeczno-gospodarczy, z wykorzystaniem m.in. partnerstwa publiczno-prywatnego i publiczno-społecznego, włączonym do międzynarodowej sieci przepływu informacji, wiedzy i kooperacji naukowej, gospodarczej i kulturalnej; stanowiącym atrakcyjne miejsce dla inwestorów, turystów, studentów, naukowców, a także obecnych i potencjalnych mieszkańców,*
- regionem spójnym: *umacniającym - zgodnie z zasadą jedność w różnorodności - tożsamość budowaną na fundamencie poszanowania bogatej spuścizny historycznej oraz tradycji, dorobku i dziedzictwa Kaszub, Kociewia, Powiśla i Żuław oraz innych części regionu, a także tradycji morskiej i solidarnościowej,*
- regionem dostępnym: *dobrze powiązany z otoczeniem zewnętrznym poprzez zintegrowany i bezpieczny regionalny system transportowy wspierający mobilność ludzi, a także poprzez wydajny regionalny system teleinformatyczny zapewniający sprawny przepływ informacji i wiedzy, zapewniającym wysoki standard życia, dobrą jakość środowiska przyrodniczego i kulturowego, a także bezpieczeństwo powodziowe i energetyczne, oferującym wyrównany dostęp do wysokiego poziomu świadczeń i usług w sferach: edukacji, ochrony zdrowia, bezpieczeństwa publicznego, pomocy społecznej, kultury, sportu i rekreacji.*

4.2.2 Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego uchwalony został 30 września 2002 r. (uchwała nr 639/XLVI/02), zmieniony w dniu 26.10.2009r. uchwałą nr 1004/XXXIX/2009 (Dz.U.Woj.Pom. nr 172 z dnia 16.12.2009r. poz. 3361)⁶

W zapisach Planu poświęconym systemowi ochrony środowiska kulturowego czytamy: *że ochrona elementów dziedzictwa kulturowego jest częścią składową procesu kształtowania*

⁶ Plan Zagospodarowania przestrzennego Województwa Pomorskiego, Gdańsk 2009,

*i ochrony ład przestrzennego*⁷. W tym celu sformowano n/w zasady zagospodarowania przestrzennego:

- ochrona różnorodności dziedzictwa kulturowego, wykształconego w wyniku wielu procesów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej,
- ochrona zachowanych zespołów obiektów zabytkowych o wyrazistej tożsamości – nawet jeśli poszczególne obiekty nie posiadają wybitnej wartości historycznej lub artystycznej,
- wprowadzanie funkcji umożliwiających efektywne i racjonalne gospodarowanie obiektem zabytkowym,
- unikanie przekształceń przestrzennych mogących zagrażać zasobom dziedzictwa kulturowego np.: dysharmonijne lub szkodliwe sąsiedztwo,
- stwarzanie przestrzennych warunków dla kontynuacji funkcji tożsamy dla tradycji miejsca, których podtrzymywanie jest racjonalne np.: targowe w śródmieściach miast o korzeniu średniowiecznym, rybołówstwo na wybrzeżu i rybactwo na Zalewie Wiślanym,
- eksponowanie w strukturze przestrzennej, w panoramach i sylwetach miejscowości elementów najcenniejszych i udostępnianie miejsc o wysokich walorach kulturowych, w szczególności zabytków rangi światowej, europejskiej i krajowej oraz wybitnych dóbr kultury współczesnej,
- komponowanie nowych struktur z uwzględnieniem historycznej zabudowy – uzupełnianie istniejących struktur o nowe elementy tworzące harmonijną całość.

Określono kierunki zagospodarowania przestrzennego:

- ochronę i odnowę charakterystycznych zasobów dziedzictwa kulturowego regionu, m.in.: układów urbanistycznych i ruralistycznych, zabytków wsi pomorskiej, dziedzictwa morskiego i rzeczno, dziedzictwa budownictwa ceglanego (przede wszystkim najstarsze kościoły i założenia klasztorne, zamki krzyżackie) i drewnianego (przede wszystkim dziedzictwo kulturowe Ziemi Słupskiej, Żuław, Powiśla, Kaszub i Kociewia), obiektów dziedzictwa obronnego i techniki, w tym systemów hydrotechnicznych, kultury materialnej portów morskich i rzecznych oraz wsi rybackich, materialnych relikwów dziedzictwa solidarnościowego, zespołów rezydencjalnych, zespołów zieleni urządzonej, wybitnych dóbr kultury współczesnej,

⁷ Ibidem, s. 213.

- rewitalizację zabytkowych układów przestrzennych zwłaszcza: obiektów pokolejowych, zabytkowych struktur mieszkaniowych i wzbogacenie ich o nowe funkcje podwyższające atrakcyjność miejsca,
- ekspozycję i udostępnienie stanowisk archeologicznych o własnej formie krajobrazowej,
- obejmowanie ochroną miejsc o wyjątkowych wartościach, gdzie została zachowana historyczna struktura przestrzeni i szczególne walory przyrodniczo-krajobrazowe – zalecane w takiej sytuacji formy ochrony, to odpowiednie zapisy miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego lub powołanie parku kulturowego.

Natomiast w rozdziale *12.1.3.* poświęconym systemowi ochrony walorów krajobrazu wskazano następujące zasady zagospodarowania przestrzennego:

- w strefach krajobrazu harmonijnego (parki krajobrazowe) zachowanie i uczytelnianie istniejących wartości estetyczno-widokowych związanych z rzeźbą terenu oraz jego naturalnym i kulturowym pokryciem,
- w sferze krajobrazu dysharmonijnego i zdegradowanego (aglomeracja Trójmiasta, obszary podmiejskie ośrodków regionalnych, główne ciągi komunikacyjne) – przywracanie równowagi przyrodniczej, zwiększanie bioróżnorodności, porządkowanie i odtwarzanie zasobów kulturowych, usuwanie lub maskowanie zielenią elementów obniżających walory estetyczno-widokowe,
- ograniczanie zainwestowania na terenach leśno-rolnych (szczególnie o wysokich wartościach kulturowych i estetycznych) przez wyznaczenie w dokumentach planistycznych gmin obszarów wyłączonych spod zabudowy i jej ograniczanie oraz wskazywanie linii zabudowy oddzielającej obszar zabudowany od obszarów rolnych, lub zagrodowej zabudowy rozproszonej,
- eliminacja i przeciwdziałanie powstawaniu zabudowy o cechach dysharmonijnych w strefach wglądów na tereny o wysokich walorach krajobrazowych,
- eksponowanie i odtwarzanie dominant architektonicznych (np. baszty, wieże zamków, wieże kościołów czy ratuszy),
- preferowanie i kontynuacja dobrej praktyki w zagospodarowaniu przestrzeni (układów ruralistycznych, niw siedliskowych etc.) i sposobie użytkowania obszarów o wyraźnych walorach przyrodniczo-kulturowych i krajobrazowych.

- ochrona przestrzeni o specyficznych i unikatowych walorach krajobrazowych,
- ograniczanie wprowadzania obcych krajobrazowo elementów i form zagospodarowania antropogenicznego oraz dewastowania elementów przyrodniczych i architektonicznych krajobrazu – ochrona tożsamości wszystkich typów krajobrazu,
- kształtowanie i podnoszenie walorów krajobrazowych oraz ich lepsze udostępnienie, jako elementu jakości życia i atrakcyjności turystycznej województwa,
- opracowywanie studiów krajobrazowych przy realizacji inwestycji wielkopowierzchniowych, wysokościowych, lub liniowych w dominujący sposób oddziałujących na przestrzeń,
- zachowanie charakterystycznych cech naturalnych krajobrazów nadmorskich i naturalnych procesów ich kształtowania, ekspozycji widokowej⁸.

Jako kierunki zagospodarowania przestrzennego wskazano m.in.:

- Zachowanie ciągów alejowych dróg wojewódzkich, powiatowych i lokalnych w tym: Aleja Jaworowa w Kościerzynie ul. Strzelecka – Strzelnica⁹,
- Podejmowanie czynnych działań – restytucji, rewaloryzacji i rekultywacji elementów przyrodniczych i architektoniczno-kulturowych decydujących o zachowaniu, lub przywróceniu walorów krajobrazowych specyficznych dla poszczególnych typów obszarów¹⁰.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Kościerzyna na lata 2015-2018 zgodny jest i zachowuje zapisy Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego.

4.2.3 Program Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego

Do czasu sporządzenia niniejszego GPOnZ Miasto Kościerzyna, nie opublikowano kolejnej edycji Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2015-2018. Ostatni Program został przyjęty Uchwałą nr 91/V/11 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 28 lutego 2011r i był kontynuacją polityki województwa zapoczątkowanej Programem Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2007-2010. Celem strategicznym Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2011-2014 było wzmocnienie

⁸ Ibidem, s. 217.

⁹ Ibidem, rozdział 12.1.3. pkt 4) ppkt.f).

¹⁰ Ibidem, rozdział 12.1.3. pkt 11).

poziomu ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym województwa pomorskiego służące zachowaniu zabytków, budowaniu tożsamości regionalnej oraz promocji turystycznej regionu. Oprócz zamieszczonej charakterystyki zasobów dziedzictwa kulturowego województwa pomorskiego Program zawiera sformułowane cele i zadania na rzecz zachowania tego dziedzictwa.

Dla realizacji celu strategicznego wyznaczono poniższe priorytety:

- 1 priorytet: zachowanie dziedzictwa kulturowego miast i wsi,
- 2 priorytet: zachowanie dziedzictwa kulturowego morskiego i rzecznoego,
- 3 priorytet: badanie, dokumentacja i promocja dziedzictwa kulturowego.¹¹

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Kościerzyna na lata 2015-2018 zgodny jest z zapisami Programu na szczeblu wojewódzkim. Ponadto na etapie prac nad niniejszym dokumentem uzgodniono z WKZ listę obiektów podlegających ochronie na terenie miasta Kościerzyna.

4.2.4 Zgodność programu opieki nad zabytkami z dokumentami powiatowymi

4.2.4.1 Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Ziemi Kościerskiej na lata 2010–2025 – aktualizacja Strategii 2015

Strategia Rozwoju Społeczno - Gospodarczego Ziemi Kościerskiej na lata 2010 – 2025 jako jeden z najważniejszych dokumentów Powiatu Kościerskiego jest kontynuacją celów wyznaczonych w obowiązującej wcześniej Strategii Rozwoju Gospodarczego Ziemi Kościersko – Zaborskiej. Obecna Strategia uwzględnia aktualną diagnozę społeczno-gospodarczą obszaru oraz prognozy oddziaływania na środowisko. Nad opracowaniem dokumentu pracowały wszystkie samorządy gminne powiatu jak i Starostwo Powiatowe w Kościerzynie.

Misją wyznaczoną w Strategii jest uczynienie Ziemi Kościerskiej obszarem wysokiej jakości życia. Celem nadrzędnym Strategii Rozwoju Społeczno - Gospodarczego Ziemi Kościerskiej na lata 2010 – 2025 jest podniesienie jakości życia mieszkańców Ziemi Kościerskiej poprzez:

- zwiększenie konkurencyjności gospodarki lokalnej,

¹¹ Program Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2011-2014, Gdańsk 2011, s. 59.

- poprawę dostępności komunikacyjnej i spójności wewnątrz obszaru,
- poprawę stanu środowiska naturalnego,
- podniesienie umiejętności i aktywności mieszkańców Ziemi Kościerskiej.

Znalazło to odzwierciedlenie w zapisach Strategii, która zakłada następujące cztery priorytety:

Priorytet 1: Konkurencyjność Gospodarcza i Atrakcyjność

Priorytet 2: Dostępność Komunikacyjna i Spójność Wewnętrzna

Priorytet 3: Środowisko i Racjonalne Wykorzystanie Zasobów

Priorytet 4: Zasoby Ludzkie i Zintegrowane Społeczeństwo

Priorytety te obejmują kluczowe obszary działań w ramach których wyznaczone są konkretne grupy zadań i przedsięwzięcia niezbędne do realizacji dla osiągnięcia nadrzędnego celu.

Jednocześnie priorytety te są ze sobą powiązane i w dużej mierze przenikają się wzajemnie.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Kościerzyna lata 2015-2018 zgodny jest z zapisami powyższego dokumentu na szczeblu powiatu.

4.2.4.2 Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Kościerskiego na lata 2015-2018

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Kościerskiego na lata 2015-2018 został przyjęty przez Radę Powiatu Kościerskiego Uchwałą nr VI/7/2015 z dnia 20 lutego 2015 r.

We wstępie do programu zapisano: *Świadomość potrzeby ochrony zabytków dla nas i dla przyszłych pokoleń jest coraz powszechniejsza wśród mieszkańców naszego regionu. Jednak nie każdy do końca wie, jak właściwie należy zadbać o zabytek. Dlatego stworzenie programu opieki nad zabytkami przez powiat jest ważnym czynnikiem w upowszechnianiu tej wiedzy i pomaganiu właścicielom zabytków w dbaniu o ich należyty stan i atrakcyjny wygląd. Zabytki nie mogą kojarzyć się z zapuszczonymi budynkami, ruinami, do których nie można wejść. Zabytki – to świadectwo naszej historii, w naszym więc interesie, powinno być zaprezentowanie ich z jak najlepszej strony. Jednocześnie musimy pamiętać, że zabytkami w naszym powiecie są nie tylko budynki, to także całe zespoły zabudowy, takie jak: miasto Kościerzyna czy wsie Juszki, Wąglikowice, Przytarnia, Wiele, Wdzydze Tucholskie. Tutaj zadanie ochrony rozciąga się na całe układy przestrzenne.*¹²

¹² Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Kościerskiego 2015-2018, str. 2

Dalej stwierdza się, że Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Kościerskiego na lata 2015-2018 stanowi punkt wyjścia do stworzenia możliwości współpracy między powiatem i gminami oraz właścicielami zabytków w celu jak największej dbałości o nasze wspólne dziedzictwo kulturowe, a także wypromowanie go w kraju i za granicą jako atrakcyjnego produktu turystycznego.

Program Opieki Nad Zabytkami Powiatu Kościerskiego na lata 2015-2018 ma na celu:

- *włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;*
- *uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,*
- *zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,*
- *wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,*
- *podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,*
- *określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,*
- *podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.*

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Kościerzyna na lata 2014-2018 w pełni pokrywa się z celami i założeniami powiatowego programu, który podkreśla wysoki potencjał tkwiący w zabytkach regionu, w kaszubskiej kulturze, w roli miasta jako centrum kulturowego powiatu zwanego stolicą powiatu kościerskiego.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z strategicznymi dokumentami gminy

5.1.1 Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Miasta Kościerzyna na lata 2014-2020

W 2014 roku Rada Miasta Kościerzyna mając na uwadze zmiany społeczno-gospodarcze, a także zmiany krajowej i wojewódzkiej polityki rozwoju oraz wkroczenie w nowy okres programowania Unii Europejskiej podjęła uchwałę w sprawie aktualizacji Strategii Rozwoju Miasta Kościerzyna na lata 2014-2020. Jest ona podstawowym dokumentem planowania długookresowego rozwoju społeczno-gospodarczego, określającym wizję i misję miasta oraz cele i kierunki działania do roku 2020. Nowy dokument strategiczny jest powiązany z aktualną Strategią Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020, jak również z głównymi dokumentami strategicznymi i inwestycyjnymi na poziomie krajowym i wojewódzkim.

Strategia Rozwoju Miasta Kościerzyna na lata 2014-2020, opracowana na podstawie diagnozy społeczno-gospodarczej wraz z celami strategicznymi, szczegółowymi oraz kierunkami działań w niej określonymi wskazują Kościerzynę jako *miasto o atrakcyjnej przestrzeni..., ...dobrze rozwiniętej infrastrukturze technicznej i społecznej przyjaznej mieszkańcom i turystom*¹³, co jest nieodłącznie związane z dbałością o dziedzictwo kulturowe i opieką nad zabytkami.

Biorąc pod uwagę misję miasta oraz założenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2015-2018, wpisuje się on w Obszar Infrastruktura i Obszar Przestrzenny, a tym samym w określone w Strategii dla tych obszarów poniższe cele strategiczne, szczegółowe i kierunki działań:

- Cel strategiczny 2. Dobrze rozwinięta infrastruktura techniczna i społeczna
Cel szczegółowy 2.2. Wysoki potencjał turystyczny, uzdrowiskowy i sportowo-rekreacyjny
Kierunek działania 2.2.1. Rozwój i podwyższenie standardów bazy sportowo-turystycznej i kulturalnej
- Cel strategiczny 4. Atrakcyjna przestrzeń
Cel szczegółowy 4.1. Zrewitalizowane, zdegradowane obszary miejskie
Kierunek działania 4.1.1. Rewitalizacja Starego Miasta, śródmieścia i zabytkowych obiektów historycznych
Kierunek działania 4.1.3. Rewitalizacja dworca kolejowego wraz z jego otoczeniem

Wskazane powyżej kierunki działań zakładają m.in. rewaloryzację przestrzeni publicznej w obszarze starego miasta i śródmieścia, w tym układu urbanistycznego miasta wpisanego do rejestru zabytków województwa pomorskiego i objętego GPOnZ oraz rewitalizację cennych

¹³ Strategia Rozwoju Miasta Kościerzyna na lata 2014-2020, str.19

historycznie i kulturowo obiektów np. Dworca PKP z nadaniem im nowych funkcji oraz prowadzenie działań w kierunku zapewnienia ochrony dóbr kultury będących w posiadaniu osób prywatnych.

5.1.2 Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Kościerzyny.

Aktualnie obowiązujące Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Kościerzyna, zwane dalej Studium, uchwalone uchwałą Rady Miasta Kościerzyna Nr 41/466/2002 z dnia 28 sierpnia 2002 zostało zaktualizowane w 2014r. i przyjęte Uchwałą Rady Miasta Kościerzyna Nr LXVI/496/14 z dnia 28 maja 2014r.

Studium składa się z dwóch części. Pierwsza część, to diagnoza stanu wraz z uwarunkowaniami, druga część Studium zawiera kierunki zagospodarowania przestrzennego. Studium nie jest przepisem gminnym i nie stanowi podstawy prawnej wydawanych decyzji administracyjnych. Stanowi jedynie wykładnię - zapis polityki przestrzennej gminy i wg ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym jest jedynym dokumentem, w którym gmina określa zasady rozwoju przestrzennego jako całości w swoich granicach administracyjnych. Studium służy także jako materiał koordynujący w zakresie gospodarowania przestrzenią, zwłaszcza dla planów miejscowych sporządzanych dla fragmentów gminy. Jest to dokument sporządzany obligatoryjnie dla każdej gminy w granicach administracyjnych¹⁴.

W części I określono strukturę funkcjonalno-przestrzenną miasta w której wyróżniono siedem obszarów funkcjonalnych zróżnicowanych pod względem cech fizycznych, stopnia zainwestowania i wyposażenia materialno-technicznego. Śródmieście to obszar istniejącego historycznego centrum miasta (Starego Miasta), objęty jest obowiązkiem opracowania miejscowego planu opartego przede wszystkim na ustaleniach zawartych w wytycznych konserwatorskich. Centrum Kościerzyny to średniowieczny układ urbanistyczny śródmieścia z XIV w stanowiący największą wartość środowiska kulturowego Kościerzyny. Do dziś prawie w niezmienionej formie zachowany został układ urbanistyczny z czasów lokacji miasta przez Krzyżaków na prawie chełmińskim z czytelnymi do dziś średniowiecznymi granicami działek i siatką ulic. Elementami środowiska kulturowego są też parki. Na terenie

¹⁴ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Kościerzyna, część I Uwarunkowania, s. 4.

miasta stanowią jeden z najbardziej wartościowych elementów zieleni. Najczęściej tworzą je stare drzewa, często o wieku i wymiarach pomnikowych. Parki wyróżniają się także dużą różnorodnością gatunkową drzewostanu.

Do najcenniejszych zespołów zieleni urządzonej w Kościerzynie należą: Park przy ulicy Józefa Wybickiego, Park przy ulicy 8 Marca, Park przy ul. Dworcowej, Park przy ul. 3 Maja, Park wokół jeziora Kaplicznego i jeziora Gałęźnego.

Parki na terenie miasta są nie tylko świadectwem kultury mieszkańców, ale również bardzo cennym elementem środowiska przyrodniczego miasta. Największym ich walorem jest przeważnie stary i urozmaicony gatunkowo drzewostan. Ze względu na położenie w części miasta pozbawionej innych większych terenów zieleni, pełnią ważną funkcję ekologiczną (ostoję ornitofauny w obrębie miasta), krajobrazową i rekreacyjną.

Dla zachowania krajobrazu kulturowego Kościerzyny, w zapisach zaktualizowanego studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta znalazły się następujące zapisy:

W zakresie ochrony krajobrazu kulturowego miasta obowiązują generalne zasady przy lokalizowaniu nowej zabudowy i nowych sposobów zagospodarowania terenu:

- należy kontynuować miejscowy i historyczny krajobraz kulturowy miasta,*
- obowiązuje kontynuacja regionalnych i lokalnych tradycji budowlanych,*
- obowiązuje maksymalne ograniczenie ewentualnego negatywnego oddziaływania na krajobraz przy zastosowaniu wszelkich możliwych środków łagodzących.*

Inną cenną wartością kulturową miasta są liczne znaki szczególne w mieście, między innymi pomniki poświęcone postaciom związanym z Kościerzyną i jej regionem, pamiątkowe głazy kamienne z tablicami oraz same tablice pamiątkowe montowane na budynkach i kościołach dla upamiętnienia wydarzeń z minionej historii miasta, a także przydrożne krzyże i pomniki kultu religijnego znajdujące się na terenie miasta.¹⁵

Gminny Program Opieki nad Zabytkami miasta Kościerzyna na lata 2015-2018 w pełni pokrywa się z celami i założeniami powyższych dokumentów, które podkreślają wysoki potencjał tkwiący w zabytkach regionu, w kaszubskiej kulturze, w roli miasta jako centrum kulturowego powiatu.

¹⁵ Ibidem, s. 54.

5.2 Charakterystyka zasobów, analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego miasta

5.2.1 Rys historyczny miasta

Kościerzyna to 23 tysięczne miasto pełniące funkcję centrum administracyjnego powiatu na pograniczu środkowych i południowych Kaszub.

Najwcześniejsze dzieje miasta jako osady sięgają czasów prehistorycznych, o czym świadczą przypadkowe odkrycia archeologiczne. „Informacje o najstarszych dziejach ludności zamieszkujących te tereny są skromne, a wynika to przede wszystkim ze słabego stanu badań archeologicznych stacjonarnych, jak i badań powierzchniowych o charakterze rozpoznawczym, prowadzonych w ramach tzw. Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP)”¹⁶. Do tej pory na terenie gminy miejskiej Kościerzyna nie przeprowadzono takich badań.

*Teren dzisiejszego miasta i okolic musiał być dość gęsto zaludniony przez ludność prasłowiańską kultury wschodnio-pomorskiej już we wczesnej epoce żelaza. Świadczą o tym dokonane przypadkowo odkrycia miejsc pochówków w grobach skrzynkowych. Po słowiańskich mieszkańcach Kościerzyny, zajmujących ten teren we wczesnym średniowieczu, zachował się ślad grodu książęcego. Gród ten pierwotnie graniczny, dla ziemi Pirsna, stał się później, prawdopodobnie w pierwszej połowie XIII w., ośrodkiem władzy tego obszaru.*¹⁷

Z okresu średniowiecza pochodzi pierwsza informacja źródłowa o Kościerzynie zawarta w dokumencie z 1284 r. wystawionym w Słupsku przez księcia wschodnio-pomorskiego Mściwoja II, w którym przekazał swej krewnej, najmłodszej córce Sambora II z Tczewa, księżniczce Gertrudzie, ziemię Pirsna, w skład której weszły 22 miejscowości łącznie z Kościerzyną, wymienioną tu pod nazwą „Costerina”. Bezpośrednie rządy Gertrudy w Kościerzynie trwające 31 lat zakończyły się w okresie, kiedy Pomorzem Gdańskim zawładnęli Krzyżacy. W styczniu 1312 roku ziemia kościerska za niską kwotę trzystu grzywien została sprzedana przez księżniczkę Krzyżakom. W roku 1346 Krzyżacy dokonują lokacji wsi Kościerzyna („Costrin”) na prawie chełmińskim (dokument wystawiony przez Wielkiego Mistrza

¹⁶ KOŚCIERZYNA Zarys dziejów miasta do 1939 roku, praca zbiorowa pod redakcją Mariana Kallasa, tom pierwszy, Toruń 1994 r.

¹⁷ Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Kościerskiego 2015-2018, Iwona Gołembowska, Kościerzyna, 2015, str.14.

Krzyżackiego Henryka Dusemera w Malborku dnia 4.12.1346r)¹⁸. Odrębnej lokacji Kościerzyny („Bern”) jako miasta, które z czasem wchłonęło wioskę dokonano ok. 1398 roku. Kościerzyna będąc wówczas siedzibą okręgu sądowego, wchodziła w skład komturstwa gniewskiego. Na mocy pokoju toruńskiego w 1466 r., po wojnie trzynastoletniej (1454-1466), miasto wróciło pod panowanie polskie stając się siedzibą polskich starostów i częścią powiatu tczewskiego w województwie pomorskim. W połowie XV wieku Kościerzyna liczyła 300 mieszkańców. Jej mieszkańcy zajmowali się oni głównie rolnictwem, rzemiosłem, warzeniem piwa itp. W XVII wieku zaczęła się osiedlać w mieście okoliczna szlachta, wkrótce wysuwając się na czoło lokalnej społeczności, sięgając po stanowiska radnych i burmistrzów. W czasach polskich Kościerzynę nawiedzały liczne spustoszenia, pożary, przemarsze wojsk i *morowe powietrze*.

W wyniku pierwszego rozbioru Polski, miasto znalazło się pod zaborem pruskim. Kościerzyna nie pełniła wówczas znaczących funkcji w administracji państwowej. Początkowo przynależała do powiatu starogardzkiego, wchodzącego w skład regencji kwidzyńskiej w Zachodnich Prusach (Westpreussen). W wyniku reform administracyjnych od dnia 15.05.1818 roku Kościerzyna stała się siedzibą władz powiatowych i różnych urzędów.¹⁹ Nowy status administracyjny wpłynął na ożywienie handlu, rzemiosła i drobnego przemysłu. Istotne znaczenie dla rozwoju miasta w drugiej połowie XIX w. i na początku XX w. miała budowa dróg bitych do Gdańska, następnie Tczewa, Bytowa i Chojnic oraz połączeń kolejowych z Tczewem (1873r.) i Gdańskiem przez Skarszewy i Pszczółki (1885r.), oraz z Bytowem przez Lipusz (1901-1907). Od połowy XIX stulecia Kościerzyna aktywizuje się jako polski ośrodek działalności społecznej i narodowej. W latach sześćdziesiątych XIX stulecia powstał w Kościerzynie klasztor Najświętszej Marii Panny Anielskiej dla dziewcząt z rodzin szlacheckich i mieszczańskich oraz Seminarium Nauczycielskie. Z początkiem XX wieku powstał Bank Ludowy i Towarzystwo Czytelni Ludowych, zaczęło wychodzić kaszubskie pismo "Gryf", otworzył podwoje Dom Kaszubski "Bazar" z salą widowiskową, restauracją i hotelem (1909r). Od 1896 r. działało Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”. Celem nadrzędnym kościerskich polaków była walka z germanizacją i odzyskanie niepodległości. Po I Wojnie Światowej Kościerzyna powróciła do Polski. Miasto stało się siedzibą starostwa powiatowego

¹⁸ KOŚCIERZYNA Zarys dziejów miasta do 1939 roku, praca zbiorowa pod redakcją Mariana Kallasa, tom pierwszy, Toruń 1994 r.

¹⁹ Tamże, s 83.

należącego do województwa pomorskiego, ze stolicą w Toruniu. Kościerzyna w styczniu 1921 roku liczyła 5849 mieszkańców²⁰, w tym 5321 Polaków, 504 Niemców i 18 Żydów.

Miasto miało wówczas charakter ośrodka rolniczego z nielicznymi zakładami przemysłowymi. Ważnymi czynnikami rozwoju miasta w okresie dwudziestolecia międzywojennego była budowa jednej z największych w Polsce bekoniami, modernizacja sieci elektrycznej z dodatkowym zasilaniem z elektrowni Wodnej w Rutkach oraz budowa magistrali węglowej Śląsk-Gdynia, której trasa wiodła przez Kościerzynę. Rozwój miasta przerwała II Wojna Światowa. Lata okupacji nie przyniosły miastu większych zniszczeń i strat materialnych, jednak dla jego mieszkańców to okres prześladowań, mordów, wywozu do obozów koncentracyjnych i wysiedleń do Generalnego Gubernatorstwa. Dla mieszkańców Kościerzyny wojna skończyła się 8 marca 1945 r. Po wojnie Kościerzyna nadal pozostała miastem powiatowym, aż do 31 maja 1975 r., kiedy to w wyniku reformy administracyjnej zlikwidowano powiaty w całym kraju. Kolejna reforma administracyjna z dniem 1 stycznia 1999 przywraca Kościerzynie status miasta powiatowego.

Miasto Kościerzyna będące silnym ośrodkiem tradycji i kultury kaszubskiej leżące w samym sercu Szwajcarii Kaszubskiej, krainy licznych rzek, pięknych jezior i wzniesień, rozwój swój upatruje w turystyce opartej na dziedzictwie kulturowym i ochronie środowiska naturalnego. Dlatego dbanie o materialne i niematerialne dziedzictwo kultury jest ważnym kierunkiem działania gminy. Najlepszym tego przykładem jest wykonana renowacja zabytkowego obiektu Ratusza Miejskiego z 1843 roku i umieszczenie w nim Muzeum Ziemi Kościerskiej im. dr Jerzego Knyby, w którym zgromadzono swoisty zasób archiwaliów i eksponatów świadczących o bogactwie kultury ziemi kościerskiej. Kolejnym przykładem dbałości o nasze dziedzictwo kulturowe jest przeprowadzona w 2010 i 2011 roku rewitalizacja przestrzeni publicznej śródmieścia miasta. Przedsięwzięcie zrealizowane zostało w ramach partnerskiego Projektu *Pocztówka z Kościerzyny - Rewitalizacja Rynku Miasta*, na które otrzymano wsparcie finansowe z Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013²¹.

²⁰ Waclaw Bendoric, Lankreis Berent, Marburg 1981, s.36

²¹ Przy sporządzeniu rysu historycznego miasta posłużono się n/w materiałami źródłowymi:

- Dokumentacja historyczno - urbanistyczna miasta Kościerzyny, Anna Gosławska - Fortuna, t. I-VI, Gdańsk 1979 r.
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Kościerzyny, PPW „GLOB”, Gdańsk 2002 r. oraz sporządzone i pozytywnie zaopiniowane nowe Studium uwarunkowań i kierunków

5.2.2 Opis zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego miasta

Dokonanie ogólnej charakterystyki zasobu zabytków znajdujących się na terenie miasta Kościerzyna ma na celu określenie obiektów i zespołów obiektów, które należy chronić i otoczyć opieką. Skuteczna opieka nad zabytkami wymaga od samorządu, nie tylko wiedzy dotyczącej wartości zabytków zlokalizowanych na terenie miasta, lecz także dostrzegania występujących problemów i reagowania na pojawiające się zagrożenia.

Charakteryzując zasoby zabytków znajdujących się na terenie miasta Kościerzyna podzielono je wg następującej klasyfikacji na: zabytki nieruchome, zabytki ruchome i archeologiczne. W literaturze przedmiotu zabytki nieruchome dzieli się, z uwagi na ich znaczenie oraz formę ochrony i opieki, na cztery zasadnicze części:

1. Obiekty objęte szczególną ponadnarodową ochroną sprawowaną poprzez wpis na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO.
2. Zabytki objęte krajowymi prawnymi formami ochrony, do których zaliczamy:
  - a) uznanie za pomnik historii,
  - b) utworzenie parku kulturowego,
  - c) wpis do rejestru zabytków,
  - d) ustanowienie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.
3. Obiekty zabytkowe wpisane w ewidencji zabytków (gminnej, wojewódzkiej).
4. Pozostałe obiekty nigdzie nie zakwalifikowane, a godne zachowania i objęcia opieką.

Na terenie miasta Kościerzyna nie znajdują się obiekty o nadzwyczajnym znaczeniu w skali globu lub kraju, takie jak zabytkowe obiekty, czy zespoły wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO czy Listę Pomników Historii. Nie został tu utworzony żaden park kulturowy. Nieliczna jest też grupa obiektów wpisanych do rejestru

---

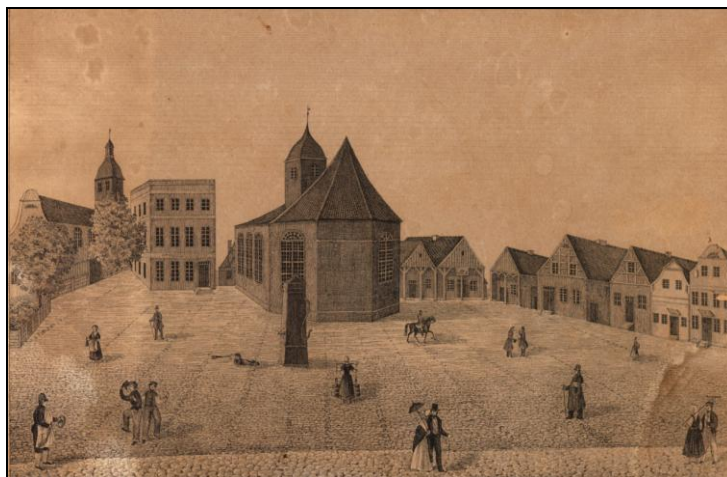
zagospodarowania przestrzennego miasta Kościerzyna zmiana - aktualizacja z sierpnia 2011 roku w opracowana przez PP-R DOM Sp. Z o.o. Stargard Gdański.

- Kościerzyna Zarys dziejów miasta do 1939 roku, praca zbiorowa pod redakcją Mariana Kallasa, tom pierwszy, Toruń 1994 r.
- Kościerzyna i Ziemia Kościerska, Franciszek Mamuszka, Izabela Trojanowska, Gdańsk 1972 r.
- Kościerzyna na starej fotografii, Album wydany w 1998 r przez UM w Kościerzynie.
- Kościerskie Zeszyty Muzealne – wyd. Muzeum Ziemi Kościerskiej im. Jerzego Knyby w Kościerzynie.
- Kwerenda akt dotyczących miasta Kościerzyna z zespołu akt nr 506 Archiwum Państwowego w Gdańsku.
- Kwerenda zasobów kartograficznych Starostwa Powiatowego w Kościerzynie.

zabytków nieruchomych województwa pomorskiego, co nie oznacza, że Kościerzyna pozbawiona jest obiektów zasługujących na wpis do rejestru. Świadczyć o tym może lista obiektów preferowanych do takiego wpisu oraz zasób ponad 274 obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków. Są wśród nich obiekty murowane budownictwa sakralnego, użyteczności publicznej, przemysłowego, budownictwa mieszkalnego, począwszy od kamienic z bogatą dekoracją architektoniczną po kamienice skromniejsze o charakterze małomiasteczkowym. Zachowały się wprawdzie nieliczne, relikty najstarszej parterowej zabudowy miasta datowane z pierwszej i drugiej połowy XIX wieku (dokładniejsze daty powstania tych obiektów można ustalić po przeprowadzeniu badań historyczno – konserwatorskich).

Widok z ok.1840 r. przedstawiający fragment Rynku z nieistniejącymi już obiektami, w tym z kościołem ewangelickim rozebrany w 1894 roku²².

Ukazują one mieszkańcom i turystom w bardzo okrojonym, wycinkowym fragmencie charakter zabudowy małego, rzemieślniczo-rolniczego miasteczka, które przez wieki było zabudowane drewnianymi parterowymi domkami o dwuspadowych dachach usytuowanych w przeważającej większości na wąskich (ok.9,5-10,5m) i długich (ok. 30m) parcelach szczytem do ulicy, rzadziej dłuższym bokiem.

Działania w zakresie ochrony krajobrazu kulturowego miasta powinny zmierzać do poprawy stanu zasobów dziedzictwa kulturowego poprzez zachowanie jak największej pierwotnej substancji historycznej. Ważnym jest tu zachowanie kształtu i materiału pokrycia

²² Zbiory Muzeum Ziemi Kościerskiej w Kościerzynie.

dachów i elewacji, w tym oryginalnej drewnianej stolarki otworowej, z zastosowaniem lokalnych materiałów budowlanych jak drewno, kamień, ceramika.

Przeobrażenia społeczne i gospodarcze zachodzące w ostatnim okresie w naszym kraju oraz na lokalnym rynku przy małej świadomości społecznej mieszkańców i właścicieli obiektów zabytkowych prowadzą do destrukcji i zniszczeń trudnych do odbudowy, a niekiedy wręcz całkowitej ich utraty. Niekiedy zabytkowe obiekty z piękną historią zastępowane są nowymi, betonowymi ocieplonymi styropianem, obiektami. Dlatego ważnym jest podwyższenie świadomości społecznej mieszkańców i właścicieli zabytkowych obiektów, jak również ciągła długofalowa polityka miasta w zakresie ratowania tego dziedzictwa dla przyszłych pokoleń²³

5.2.2.1 Zespół urbanistyczny

Najcenniejszym zabytkiem miasta jest, zachowany niemalże w całości, średniowieczny układ urbanistyczny śródmieścia Kościerzyny pochodzący z okresu lokowania miasta. Układ urbanistyczny śródmieścia Kościerzyny wpisany został do rejestru zabytków województwa pomorskiego decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 25.09.1978r. pod nr 925 jako jeden z najcenniejszych zabytków miasta Kościerzyny.

Mapa ukazująca śródmiejską zabudowę Kościerzyny z 1935 roku.

²³ Zmiana Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Kościerzyna - część II kierunki zagospodarowania przestrzennego, w pkt 2.4. Obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej

Zachowany został tu średniowieczny układ urbanistyczny pochodzący z czasów lokacji miejscowości przez Krzyżaków na prawie chełmińskim w niezmienionej formie z czytelnymi do dziś średniowiecznymi granicami działek i siatką ulic. Zasada rozplanowania układu ulic Kościerzyny oparta została o układ z rynkiem zamkniętym z ośmioma ulicami wychodzącymi z jego rogów. Rynek zbliżony jest kształtem do kwadratu o przekątnych przebiegających zgodnie z kierunkami stron świata. Przy rynku zgrupowane były po dwa prostokątne bloki zabudowy oddzielone równoległymi do jego boku ulicami oraz po jednym bloku między ulicami wychodzącymi z naroży rynku. Bloki narożne od strony północno - wschodniej zamknięte są przebiegającymi półkoleściami ulicami zamykającymi od tej strony układ urbanistyczny. Między drugim blokiem rynkowym od strony południowo - wschodniej, a narożnym od strony południowej usytuowano kościół parafialny. Wyżej wymienione bloki zabudowy stanowiły część mieszkalną miasta. Dalsza równoległa do drugiego boku przyrynkowego, zachodnia część narożna była najprawdopodobniej przeznaczona na cele gospodarcze służące całemu miastu. Teren na południowy zachód od kościoła był prawdopodobnie podmokły, aż do wód okalających miasto z tej strony²⁴. Kościerzyna to miasto otwarte mogące rozwijać się w różnych kierunkach. W przeszłości rozwój ten odbywał się wyjątkowo powoli, hamowany przez częste zniszczenia. Przykładowo - w 1570 roku było w Kościerzynie ogółem 90 domów mieszkalnych: 25 w rynku i 60 w ulicach, czyli tylko o 30 więcej niż około dwa wieki wcześniej, tj. w momencie zakładania miasta. Zabudowa miasta zachowała się w bardzo małym procencie i to dopiero z pierwszej połowy XIX wieku²⁵.

5.2.2.2 Obiekty sakralne

Swoistymi dziełami kościerskiej architektury są obiekty kultu religijnego, które za swoje wyjątkowe walory architektoniczne oraz zachowaną prawie nienaruszoną substancję zostały wpisane do rejestru zabytków województwa pomorskiego, a niektóre z nich zaliczono do grupy zabytków postulowanych o taki wpis.

²⁴ Dokumentacja historyczno - urbanistyczna miasta Kościerzyny, Anna Gosławska - Fortuna, P.P.Pracownia Konserwacji Zabytków o. Gdańsk, Pracownia Dokumentacji Naukowej –Historycznej, 1979 r. t. I, str. 31-32.

²⁵ Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Kościerskiego na lata 2015-2018, Iwona Gołembowska, Kościerzyna 2010, str. 17.

Zabytki sakralne wpisane do rejestru zabytków województwa pomorskiego:

Parafialny kościół farny, rzymskokatolicki, pw. Świętej Trójcy w Kościerzynie wraz z terenem nieistniejącego cmentarza i otaczającym go kamiennym murem został wpisany w 2007 roku do rejestru zabytków pod nr 1813. Wzniesiony w latach 1914-1917 jako neobarokowy kościół farny. Posiada on niezmienną bryłę, starannie zaprojektowany, wyważony wystrój elewacji i wnętrza, stanowi cenny, dobrze zachowany przykład pomorskiej architektury sakralnej z początku XX wieku.

Fot. Kościół farny p.w. Świętej Trójcy w Kościerzynie.

Masywną bryłą i usytuowaniem tworzy malowniczą dominantę w sylwecie miasta. Wnętrza bogato zaprojektowane skrywają zabytki pochodzące z poprzednich kościołów stojących w tym miejscu. Obiekt jest okazałą trzynawową, murowaną z cegły na kamiennej podmurówce budowlą z wieżą nakrytą barokowym hełmem. W 2009 roku wymieniono pokrycie wieży na blachę miedzianą. Wnętrze przekryte polichromowanym, drewnianym stropem. Większość wyposażenia świątyni pochodzi głównie z pierwszej połowy XVIII w. Najstarszym zabytkiem świątyni jest późnogotycki obraz "Ukrzyżowanie" pochodzący z początku XVI w. stojący w prawym bocznym ołtarzu. Okazały ołtarz główny, pochodzący z pierwszej połowy XVII w., stylowo zaliczany do okresu przejściowego z renesansu w barok. W nastawie ołtarza widnieje płaskorzeźbiona scena koronacji Najświętszej Marii Panny. Cennym wyposażeniem świątyni jest m. in. rokokowa chrzcielnica oraz barokowa ambona z malowaną podobizną starego XVIII-

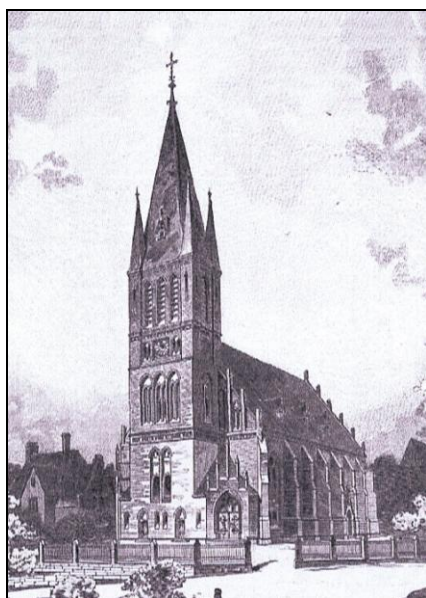

wiecznego kościoła. W bocznej kaplicy po lewej stronie ołtarza umieszczony jest obraz Matki Bożej z dzieciątkiem na ręku, dzieło nieznanego malarza pochodzące z XVII w. odtwarzające obraz "Matki Bożej Śnieżnej". W 1970 r. Biskup chełmiński Kazimierz Kowalski, mając na względzie dzieje cudownego obrazu Matki Bożej, ustanowił w tym kościele maryjne sanktuarium.

W 1997 r. na prośbę ks. Mariana Szczepińskiego, ks. biskup Pelpliński Jan Bernard Szłaga nadaje tytuł Sanktuarium Maryjnemu w Kościerzynie: Matki Bożej Kościerskiej - Królowej Rodzin. Dnia 16 maja 1998 r. w Kościerzynie odbyła się uroczysta koronacja obrazu koronami papieskimi. Świątynia ta jako Sanktuarium Matki Bożej Kościerskiej Królowej Rodzin – patronki Kościerzyny na trwałe wpisuje się w dzieje miasta i Ziemi Kościerskiej.

Zespół kościoła ewangelickiego, obecnie rzymsko - katolickiego pw. Zmartwychwstania Pańskiego wraz z plebanią i terenem przykościelnym

Zespół kościoła ewangelickiego, w skład którego wchodzi: kościół ewangelicki, obecnie rzymsko - katolicki p.w. Zmartwychwstania Pańskiego w Kościerzynie, budynek plebani kościoła oraz teren przykościelny, został w 2008 roku wpisany do rejestru zabytków województwa pomorskiego pod nr 1801. Kościół jako neogotycki wybudowany w latach 1892 - 1894 dla gminy ewangelickiej jest obiektem murowanym z czerwonej cegły zewnętrznie nie tynkowanym, posadowionym na kamiennym fundamencie.

Fot. Widok ogólny kościoła na rycinie z 1894 r. i fotografii z 2006 roku.

Zewnętrzna bryła kościoła wyposażona w harmonijne i pięknie wykonane detale architektoniczne oraz w strzeliste, smukłe otwory okienne zamknięte ostrymi łukami wykonanymi z profilowanych ceglanych kształtek. Od strony frontowej, tj. str. wschodniej kościół zakończony jest strzelistą wieżą z czterema mniejszymi wieżyczkami, pokrytą pierwotnie płytkami z łupka kamiennego, obecnie z blachy miedzianej. Wieża zwieńczona jest pięknie wykonanym stalowym krzyżem, posiada zamontowane w 1893 roku trzy spiżowe dzwony, które sprzężone są z zegarem wieżowym z trzema tarczami. Wnętrze strzelistego kościoła skromne, utrzymane w surowości neogotyckiego stylu. Żebrowe sklepienie w kształcie palmy oparto na stojących po środku kościoła, trzech kamiennych filarach. Zachowanymi do dziś elementami wyposażenia kościoła są witraże w oknach prezbiterium i w okiennych rozetach, prospekt z organami, kropielnica wykonana z piaskowca, którą przystosowano później do pełnienia funkcji chrzcielnicy, drewniana stolarka drzwiowa z ciekawymi i bogato zdobionymi okuciami oraz ławki. Dbalność i stała opieka nad zabytkiem jest widoczna na każdym kroku. W ostatnich latach przeprowadzono remonty organów, renowację dwóch ołtarzy bocznych oraz witraży. Prace związane z konserwacją i restauracją okien witrażowych, neogotyckich z lat 1892-1894 obecnie trwają. To dzięki ofiarności parafian i pomocy finansowej samorządu miasta Kościerzyna w postaci dotacji przyznanej w roku 2013 i 2014 (na łączną kwotę 60,0 tys zł) witrażom znajdującym się w nawach, prezbiterium i wieży kościoła przywracana jest ich dawna świetność i blask.

Zabytki sakralne postulowane o wpis do rejestru zabytków województwa pomorskiego.

Kościół filialny pw. św. Barbary, pełniący funkcję kaplicy cmentarnej z 1883 r. wraz z przyległą częścią starego cmentarza parafialnego obejmującego rozplanowanie kwater i nagrobków do 1945 roku wraz z układem zieleni.

Kościół usytuowany na skraju cmentarza wzniesiony został na planie prostokąta z trójbocznie zamkniętą absydą i dobudowaną do niej jednostronną zakrystią. Wieża kościółka z dzwonnica wysuniętą w szczytowej ścianie neogotyckiej budowli, wymurowanej z cegły na kamiennym fundamencie, zwieńczona ośmioboczną, ostrosłupową konstrukcją, przekrytą mini dachówką karpiówką, na szczycie której zamontowano kulę czasu i stalowy krzyż. Konstrukcja dachu kościółka to tzw. więźba jętkowa – wolna. Od wnętrza oszalowana w formie drewnianej kolebki, polichromowana we wzory geometryczno – roślinne.

Fot. Widok boczny kościoła cmentarnego pw. Św. Barbary

Dach dwuspadowy kryty dachówką ceramiczną karpiovką. Elewację zdobią łukowe strzeliste okna obramione ceglana profilowaną kształtką, smukłe pilastry oraz fryz uskokowy. Obecny kościół został odbudowany w 1926 roku po częściowym pożarze murowanego kościoła z 1883 roku. Wcześniej stały tu kaplice, pierwsza drewniana pw. Świętego Krzyża wiązana z fundacją Kartuzów z 1642 r., kolejna z 1770 roku murowana w pruski mur. Obie kaplice spłonęły. W XIX zlokalizowano w obrębie kaplicy cmentarz parafialny. Wnętrza obecnego kościoła pw. Świętej Barbary poddano gruntownemu remontowi z ułożeniem posadzki kamiennej w miejsce drewnianej podłogi. Zachowane wyposażenie kościoła w stylu neobarokowym zostało odrestaurowane. Za świątynią pośród ogromnych drzew znajduje się najstarsza część cmentarza z zabytkowymi, pięknymi nagrobkami, kamiennymi aniołami, finezyjnie kutymi lub odlewanyymi z żeliwa balustradami ogrodzeń oraz żeliwnymi krzyżami. Niektóre z nich za ich walory artystyczne i historyczne pretendują o wpis do rejestru zabytków.

Budynek Klasztoru Zgromadzenia Sióstr Elżbietanek z 1904 r. przy ul. Kaplicznej 15

Siostry Elżbietanki ze Zgromadzenia Sióstr św. Elżbiety przybyły do Kościerzyny już w 1893 r. wykonując posługę w kościele farnym oraz pielęgnację chorych i biednych w ich domach. Zakupiły teren pod przyszły Dom Zakonny przystępując do jego budowy. Patronem Domu Zakonnego został św. Józef. Budowniczymi byli miejscowi rzemieślnicy Kasprzycki i bracia Armańscy. Dom został oddany do użytku sióstr już w 1902 r., a dwa lata później zakończono całą budowę domu i urządzono w nim kaplicę, której patronuje Najświętsze Serce Pana Jezusa

z prawem przechowywania Najświętszego Sakramentu. W budynku usytuowanym w podwórzu od strony ogrodów w 1906 r. siostry wybudowały Ochronkę dla dzieci, obecne Przedszkole św. Elżbiety, którą prowadziły z przerwą od 1962-1993 roku zgodnie z zakazem ówczesnych władz.

Fot. Fasada klasztoru od str. ul. Kaplicznej.

Budynek klasztorny to murowany obiekt z surową, oszczędną formą i jeszcze skromniejszą dekoracją. Jego frontowa elewacja, w której umieszczono ostrołukowe okna wyróżniona została nieznaczną odsadzką w formie pionowego występu poszerzonego w części poddasza tworzącą zarazem ścianę osłonową z oknem lukarny zwieńczonej krzyżem. Wnętrze z zachowaną pierwotną stolarką drzwiową oraz secesyjnymi prześwietlonymi i ozdobnie okratowanymi drzwiami wejściowymi.

Klasztor Sióstr Niepokalanek, dawniej Zakład Najświętszej Marii Panny Anielskiej z kaplicą, domem kapelana, parkiem i zabudowaniami gospodarczymi stanowiącymi jednorodny zespół mieszczący się przy ul. 8 Marca 1.

Budynek Zakładu NMP Anielskiej wybudowany w latach 1861-1864 (gmach główny) wg. projektu architekta Stock'a z Chełmna, poszerzony przez miejscowego budowniczego Fromma. W 1907 roku budynek zniszczony zostaje przez pożar i w tym samym roku odbudowany wg

planów arch. Kunze i B.Wysockiego. Wówczas podwyższono budynek o jedną kondygnację, dobudowano skrzydło południowe oraz wybudowano wieżę ciśnień.

Fot. Budynek Zakładu NMP, obecnie Szkoły Podstawowej nr 1 oraz budynek kaplicy.

Kompleks budynków z czerwonej cegły zwraca na siebie uwagę swoją wielkością, zwartą trzy kondygnacyjną bryłą, potężnym dachem krytym dachówką. Elewacje bogato przyozdobione ryzalitami, facjatami, sterczynami połączonymi łukami oporowymi i gzymsami. W szczycie budynku zamontowana została figura Matki Bożej Niepokalanej sprowadzonej na zamówienie z warsztatu Jansena w Kolonii²⁶. Wnętrze budynku ozdobne o motywach secesyjnych. W 1871 roku powstaje kaplica pw. Niepokalanie Poczętej Matki Boskiej Anielskiej wybudowana w stylu neoromańskim wg projektu architekta Obucha z Gniewa. Kaplica wymurowana w całości z cegły na planie prostokąta z prezbiterium trójbocznie zamkniętym, z małą prostokątną zakrystią. Budynek kaplicy w połączeniu z zakładem tworzy funkcjonalną całość klasztoru. Zwarta bryła budynku przykryta dwuspadowym dachem wyróżniona została dominującą nad budynkiem wieżą zakończoną ostrosłupowym hełmem z krzyżem na samym szczycie.²⁷ Obecnie w kaplicy mieści się Sanktuarium Diecezjalne MB Bolesnej z zachowanymi bogato zdobionymi witrażami sprowadzonymi z Monachium oraz Drogą Krzyżową z białej terakoty wykonaną w pracowni Jansena z Kolonii. Najcenniejszym zabytkiem świątyni jest łaskami słynąca gotycka piętnastowieczna Pieta, otoczona wielką czcią wiernych. Kamienna figura o wadze 50 kg i wysokości 58,5 cm przedstawia siedzącą na tronie zboląłą Maryję, trzymającą na kolanach

²⁶ Karta Ewidencyjna Zabytków Ośrodka Dokumentacji Zabytków w Warszawie, mgr Elżbieta Budzyńska, 1986.

²⁷ Kościerzyna. Zarys dziejów miasta do 1939 r., praca zbiorowa pod redakcją M.Kallasa, Wyd. Errata, Toruń 1994.

martwe ciało swego Syna. Rzeźba ta pochodzi z początku XV wieku i posiada duże walory artystyczne. Wzorowana jest na najlepszych średniowiecznych dziełach artystów europejskich. W 2002 roku Pieta otrzymała korony papieskie.

5.2.2.3 Obiekty użyteczności publicznej

Obiekty użyteczności publicznej wpisane do rejestru zabytków:

Budynek Ratusza Miejskiego obecnie Muzeum Ziemi Kościerskiej im. Dr Jerzego Knyby

Obiekt wpisany do rejestru zabytków dnia 20.02.1998 r pod nr 1654 został wzniesiony w 1843 roku wg projektu Augusta Gratzkiego, którego nazwisko i data budowy zostały umieszczone na kamieniu cokołowym w zachodnim narożniku elewacji frontowej. Obiekt murowany o zwartej, neogotyckiej, licowanej fasadzie prezentuje rozwiązanie charakterystyczne dla budynków użyteczności publicznej tego okresu. Kompozycja elewacji frontowej oparta jest na zasadach osiowości i symetrii z charakterystycznymi dla formy neogotyku sterczynami i ostrołukowym nadprożem w środkowej części fasady. Cennym elementem budowli są piwnice z kamiennymi murami przesklepione ceglana kolebką z lunetami, które podczas remontu (1995-2000) zostały pogłębione umożliwiając ich zwiedzanie. Budynek po odrestaurowaniu i przebudowie oficyny został udostępniony jako obiekt muzealny. Obecnie mieści się tu Muzeum Ziemi Kościerskiej im. Jerzego Knyby gromadzące zbiory z zakresu historii, kultury oraz

etnografii wraz z ekspozycją znalezisk archeologicznych pochodzących z obszaru powiatu kościerskiego. Własność Gmina Miejska Kościerzyna.

Zespół dworca kolejowego:

Zespół pochodzący z końca XIX i pocz. XX wieku położony przy ul. Dworcowej 33, działka o nr ewid. 167/28, obręb 09, został wpisany do rejestru zabytków województwa pomorskiego dnia 02.09.2013r. pod nr 1894 jako zespół dworca kolejowego w skład którego wchodzi:

1. budynek dworca wraz z wiatą peronową wzdłuż elewacji wschodniej budynku
2. magazyn towarowy,
3. szalet dworcowy,

Fot. Dworzec kolejowy w Kościerzynie.

Zespół planowany jest do remontu w ramach projektu rewitalizacyjnego pod nazwą Pomorskiej kolei skarbnica - II etap. Rewitalizacja i adaptacja Zabytkowego Zespołu Dworca Kolejowego w Kościerzynie.

5.2.2.4 Obiekty przemysłowe i zabytki techniki

Obiekty przemysłowe wpisane do rejestru zabytków:

Zespół Parowozowni (hala i budynek biurowy)

Zespół parowozowni z 1929 roku położony w Kościerzynie przy ul. Towarowej został wpisany do rejestru zabytków województwa pomorskiego 17.12.2010 r. pod nr 1868. Zespół składa się

z dwóch obiektów wpisanych do rejestru tj. hali parowozowni oraz budynku biurowego. Utworzony w 1992 roku Skansen "Parowozownia Kościerzyna" staraniem władz miasta i Muzeum Ziemi Kościerskiej w Kościerzynie w 2009 roku wszedł w struktury Muzeum Ziemi Kościerskiej i otrzymał swoją obecną nazwę – Muzeum Kolejnictwa w Kościerzynie jako jedyne takie Muzeum na Pomorzu.

Fot. Zespół parowozowni z halą i budynkiem administracyjnym.

Nieprzypadkowa lokalizacja w dawnej parowozowni pozwoliła wiernie utrwalić w materii i oddać klimat lat międzywojennych środowiska pracy kolejarzy. Największą część ekspozycji stanowią parowozy, które można oglądać nie tylko z zewnątrz, ale również wejść do środka budki maszynisty. Ponadto w Muzeum znalazły się też zabytkowe lokomotywy spalinowe i jedna elektryczna oraz kilka wagonów osobowych i towarowych. Odwiedzający muzeum mają możliwość kontaktu z pojazdami szynowymi poruszającymi się po torach od końca XIX wieku aż do lat osiemdziesiątych wieku XX. Oprócz ekspozycji na wolnym powietrzu i wspomnianej już hali parowozowni zwiedzić można przylegające doń warsztaty z oryginalnym wyposażeniem oraz sale wystawowe, gdzie prezentowane są mniejsze eksponaty kolejowe, elementy starych mechanizmów, uzupełnione zbiorami dokumentów, pamiątek i modeli. Wpisac o rejestrze

Przeprowadzona w latach 2013/1014 rewitalizacja w ramach projektu pod nazwą: „Pomorskiej kolei skarbnica - rewitalizacja zabytkowych obiektów Zespołu Parowozowni w Kościerzynie” umożliwiła pełne przedstawienie walorów architektonicznych przemysłowej zabudowy z lat międzywojennych pomorskiego kolejnictwa.

Zespół dawnego młyna parowego (obecnie magazynu mebli) i dawnego domu właściciela młyna przy ul. Przemysłowej 1 pochodzący z początku XX wieku

Oba obiekty zostały wpisane 15.12.1996 roku do rejestru zabytków pod nr 1615 jako cenne założenie obiektu przemysłowego początku XX wieku. Budynek młyna parowego wzniesiony na podstawie projektu G. Thimana i pozwolenia na budowę z 1910 roku przez właściciela młyna Menharda.

Fot. Budynek młyna parowego i domu jego właściciela.

Budynek murowany, obecnie trzykondygnacyjny z przebudowanym w roku 1965 dachem i zmienionym pokryciem na płyty eternitowe pełni funkcje magazynowe. Jego stan jest zadawalający. Drugi budynek to dom mieszkalny, typ willowy z elementami klasycystycznymi zbudowany około 1925 roku dla właściciela młyna Menharda. Budynek murowany, piętrowy z nadbudowaną w latach 60 tych jedną kondygnacją. Po II wojnie światowej przeszedł na skarb państwa i pełnił funkcję budynku administracyjnego Gminnej Spółdzielni Samopomoc Chłopska. Obecnie obiekt jest własnością prywatną i jest nie użytkowany. Stojący pustostan został w 2015 roku podpalony, a jedynie szybka i sprawna akcja ratownicza uchroniła obiekt od całkowitego zniszczenia. Obecny stan techniczny obiektu wymaga jego zabezpieczenia i przystąpienia do prac remontowych celem ratowania jego zabytkowej substancji.

5.2.2.4 Cmentarze.

Cmentarz rzymsko-katolicki przy ul. Markubowo

Miasto Kościerzyna posiada obecnie tylko jeden czynny cmentarz. Jest nim cmentarz parafialny położony przy ul. Markubowo. Znajdują się tu liczne obiekty nagrobków świadczących o kunszcie i artyzmie dawnych rzemieślników kamieniarstwa, kowalstwa czy rzeźby. Wyróżniające się tu pomniki są porównywalne z pięknymi dziełami artystów znanych nekropoli, świadcząc o kulturze i zamożności niektórych mieszkańców dawnej Kościerzyny.

Zgodnie z zapisami zawartymi w zmianach do Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Kościerzyna z 20014r. postuluje się objęcie ochroną cmentarza parafialnego poprzez wpis do rejestru zabytków, gdzie przedmiotem ochrony byłby układ zieleni, rozplanowanie kwater i nagrobki powstałe przed rokiem 1945. W zakresie zieleni postuluje się rewaloryzację w historycznych granicach z zachowaniem wartościowego starodrzewu zieleni wyznaczającej układ kompozycyjny. Corocznie począwszy od 2012 roku dzięki społecznej kweście jeden z nagrobków, odzyskuje swój dawny blask. Do renowacji typowane są nagrobki najcenniejsze z uwagi na artyzm wykonania lub nagrobki osób zasłużonych dla miasta Kościerzyna. Prace prowadzone są pod nadzorem konserwatorskim w ramach współpracy z Uniwersytetem Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Fot. Wizerunek figury anioła przed i po renowacji przeprowadzonej w 2013 roku

Inne cmentarze Kościerzyny

Dawniej w Kościerzynie były jeszcze dwa cmentarze: żydowski zlokalizowany w rejonie ul. Strzeleckiej oraz ewangelicki położony przy ul. 8 Marca. Oba te cmentarze nie istnieją.

Cmentarz ewangelicki założony ok. 1830 roku na Szydlicach, przyjmował pochówki do 1950 roku, w latach siedemdziesiątych XX wieku został zamknięty, a z uwagi na zabytkową zieleń zagospodarowano teren cmentarza na park miejski.

Został on również upamiętniony stosowną tablicą przypominającą i informującą o miejscu pochówku dawnych mieszkańców tej ziemi wyznania ewangelickiego zamontowaną na kamiennym głazie usytuowanym od strony ul. 8 Marca, dawnego wejścia na cmentarz.

Natomiast cmentarz żydowski (kirkut) założony w 1786 roku został w czasie II wojny światowej zdewastowany, dzieła zniszczenia dokonano w latach 60/70 dwudziestego wieku, ostatecznie zlikwidowany w kwietniu 1971 roku. Obecnie na jego miejscu znajduje się siedziba Gminy Kościerzyna. W czerwcu 2014 roku dokonano upamiętnienia tego miejsca poprzez odsłonięcie pamiątkowej tablicy i zorganizowanie konferencji naukowej w Sali Widowiskowej im. Lubomira Szopińskiego.

5.2.2.5 Zieleń zabytkowa

Najcenniejsze obiekty i obszary przyrodnicze na terenie miasta zostały objęte ochroną prawną (ustawa z dnia 16.04.2004 r. o ochronie przyrody tekst jednolity Dz.U. 2015r. poz.1651 z późniejszymi zmianami), do których zaliczono²⁸:

1. Rezerwat przyrody „Strzelnica” zachowujący naturalny charakter starodrzewu na powierzchni 3,55 ha z okazałą zwartą grupą pomnikowych 120-210 letnich dębów oraz 180 letnimi okazami buka i sosny.

²⁸ Program ochrony środowiska dla Gminy Miejskiej Kościerzyna na lata 2013-2016 z uwzględnieniem lat 2017-2020” przyjęty Uchwałą nr XLIV/356/13 Rady Miasta Kościerzyna.

2. Pomniki przyrody:

- Jesion wyniosły (*Fraxinus excelsior*) oraz Cis pospolity (*Taxus baccata*) – zlokalizowane na terenie Nadleśnictwa Kościerzyna, Leśnictwo Strzelnica,
- Dąb szypułkowy (*Quercus robur*) – zlokalizowany na terenie Nadleśnictwa Kościerzyna, Leśnictwo Strzelnica, na prawo od ul. Strzeleckiej przy wjeździe do lasu od ul. Strzeleckiej,
- Lipa drobnolistna (*Tilia cordata*) – Park przy ul. 8 Marca,
- Klon zwyczajny (*Acer platanoides*) oraz Lipa drobnolistna (*Tilia cordata*) – na terenie cmentarza parafialnego przy ul. Markubowo,
- Dąb zielony (*Pseudotsuga Menziesii Franco*) – 22 drzewa zlokalizowane na terenie Nadleśnictwa Kościerzyna, Leśnictwo Strzelnica, po lewej i prawej stronie przy wjeździe do lasu od ul. Strzeleckiej,
- „Aleja Jaworowa” (*Acer pseudoplatanus*) – jest najcenniejszym pomnikiem przyrody zlokalizowanym na ul. Strzeleckiej i ul. Strzelnica od ul. T. Rogali do ściany lasu. Na drzewostan alei składa się obecnie 160 drzew, w tym klony jaworowe, klony pospolite, lipy drobnolistne, dęby szypułkowe i świerk pospolity.

Ponadto zieleń urządzona o wartościach historycznych na terenie miasta znajduje się w następujących obszarach:

- Założenie parkowo-ogrodowe w zespole Zakładu NMP Anielskiej, przy ul. 8 Marca 1, przełom XIX/XX w.;
- Park na terenie dawnego Cmentarza Ewangelickiego przy ul. 8 Marca z XIX w, poddany rewaloryzacji w latach 1976/7;
- Park tzw. Wzgórza Grodowego obok budynku Starostwa Powiatowego, ul. 3Maja, przełom XIX/XX wieku;
- Park w Zespole Seminarium Nauczycielskiego, ul. Wybickiego 1 i ul. Traugutta 7, 4ćw. XIX wieku;
- Park przy ul. Dworcowej i Wojska Polskiego oraz przy ul. Dworcowej przy pomniku Franciszka Sędzickiego;
- Drzewostan przy wodospadzie w Parku rodzinnym wokół jeziora Kaplicznego;
- Drzewostan w Parku im. Romualda Wołodźki wokół jeziora Gałęźnego.

Istotnym elementem zieleni miasta Kościerzyna jest również starodrzew porastający cmentarz parafialny położony po obu stronach ulicy Markubowo, szczególnie jego starsza, wschodnia część, tzw. stary cmentarz graniczący od północy z ul. Skarszewską, a od zachodu z ul. Markubowo. W pobliżu kaplicy cmentarnej, obecnie kościoła pw. Świętej Barbary rosną najstarsze drzewa, w tym dwa pomniki przyrody: lipa drobnolistna i klon pospolity. Na terenie cmentarza proponowane jest objęcie ochroną 2 jaworów i klonu z bluszczem. Wśród gatunków rodzimych i egzotycznych uwagę zwracają stare i dobrze zachowane klony i jawory.

5.3 Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Do podstawowych form ochrony zabytków zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dnia 23 lipca 2003 roku zaliczono:

- wpis do rejestru zabytków (zabytki nieruchome, ruchome i archeologiczne),
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Kościerzyna na swoim terenie nie posiada obiektów czy terenów uznanych za pomnik historii oraz parków kulturowych. W rejestrze zabytków województwa pomorskiego figurują jedynie nieliczne obiekty należące do grupy zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznych.

5.3.1 Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków

Obecnie ochroną prawną poprzez wpisane do rejestru zabytków województwa pomorskiego objęte są następujące zabytki nieruchome położone na terenie miasta (załącznik nr 1):

- ul. Miodowa 16; Dom mieszkalny z poł. XIX wieku; w rejestrze zabytków pod nr 605,
- Kościerzyna – śródmieście; Średniowieczny układ urbanistyczny miasta Kościerzyny; nr w rejestrze zabytków 925,
- ul. Przemysłowa 1 (dawniej 1,4; Zespół dawnego młyna parowego (obecnie magazynu mebli) i dawnego domu właściciela młyna z początku XX wieku; w rejestrze zabytków pod nr 1615,

- ul. Rynek 9; Budynek Ratusza Miejskiego z 1843 roku obecnie Muzeum Ziemi Kościerskiej; nr rejestru zabytków 1654,
- ul. Długa 7; Dom mieszkalny z poł. XIX w.; nr rejestru zabytków 1696,
- ul. Kościelna; Parafialny kościół farny rzymskokatolicki p.w. Świętej Trójcy z 1917r, wraz z nieistniejącym cmentarzem przykościelnym oraz otaczającym go murem kamiennym, nr rejestru zabytków 1813,
- ul. Świętojańska 10; Zespół kościoła ewangelickiego z XIX wieku, obecnie rzymsko - katolickiego pod wezwaniem Zmartwychwstania Pańskiego oraz plebanią dawniej tzw. Pastorówką; nr rejestru zabytków 1801,
- ul. Towarowa 7; Zespół parowozowni złożony z budynku parowozowni, budynku biurowo-hotelowego, kanału oczyszczowego w południowej części parceli oraz działki o nr ewid.167/14 z 1929 roku; nr rejestru zabytków 1868,
- Zespół dworca kolejowego, w skład którego wchodzi; budynek dworca z wiatą peronową wzdłuż elewacji wschodniej budynku, magazyn towarowy, szalet dworcowy; obiekty położone na działce o nr ewid.167/28, obręb 09; nr rejestru zabytków 1894.

Zgodnie ze stanem z grudnia 2006 roku w rejestrze zabytków województwa pomorskiego figurowało z terenu miasta Kościerzyna pięć obiektów zabytkowych i jeden zabytkowy zespół urbanistyczny.

Obecnie w rejestrze zabytków pod dziewięcioma wpisami figuruje 11 obiektów i 1 zespół urbanistyczny (zał nr 1 do GPOnZ miasta Kościerzyna na lata 2015-2018).

5.3.2 Wykaz zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków

Rejestr zabytków ruchomych prowadzony jest przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, podobnie jak rejestr zabytków nieruchomych. Do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez WKZ na wniosek właściciela tego zabytku.

Tabela nr 1. Zabytki ruchome z terenu miasta Kościerzyna wpisane do rejestru zabytków

<p>B – 287/91 z dnia 06.12.1991 r</p>		<p>Barokowy obraz Matki Boskiej Kościerskiej ze srebrnymi: sukienką i 19 plakietkami, wotami, rokokową monstrancją oraz 4 kielichami.</p>
<p>11B -395/93 z dnia 08.12.1993 r</p>		<p>Wczesnobarokowy z elementami rokoka ołtarz główny z płaskorzeźbą z ok. poł. XVII wieku „Koronacja Marii”, ołtarz boczny „Matki Bożej Kościerskiej” z XVII/XVIII wieku wraz z barokowym obrazem z XVII wieku, ołtarz boczny „Ukrzyżowanie Chrystusa” z obrazem z tego samego okresu.</p>
<p>B – 343/98 z dnia 16.07.1999 r</p>		<p>Późnobarokowa ambona z I poł. XVIII wieku oraz rokokowy zespół chrzcielnicy z 2 połowy XVIII wieku.</p>

Wojewódzki Konserwator Zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę. Do rejestru nie wpisuje się zabytków wpisanych do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego. Zabytki ruchome z terenu miasta Kościerzyna wpisane do rejestru zabytków województwa pomorskiego to wyposażenie kościoła parafialnego p.w. Świętej Trójcy, w większości barokowe, odznaczające się wysokim poziomem artystycznym oraz historycznym jako wyposażenie zachowane i przeniesione z wcześniejszych kościołów, w tym między innymi obraz Matki Boskiej Kościerskiej z poł. XVII wieku. Stan zachowania poszczególnych zabytków ruchomych jest dobry. Poddane zostały one szczegółowym badaniom i pracom renowacyjno konserwatorskim w latach 1998- 2009.

5.4 Wykaz zabytków wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków

Gminna Ewidencja zabytków zgodnie z Ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z (tekst jednolity Dz.U. z 2011 poz. 1446 z późn. zmianami) powinna zawierać:

- Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków,
- Zabytki nieruchome nie wpisane do rejestru zabytków a ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- Inne zabytki nieruchome wyznaczone przez Burmistrza w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Miasto Kościerzyna od 2006 r. posiada Gminną Ewidencję Zabytków zaktualizowaną w 2015 r. Obejmuje ona na dzień sporządzenia Programu 274 pozycje. W przedstawionej poniżej tabeli zgrupowano poszczególne zabytki wg nr budynków i nazw ulic przy których są zlokalizowane. Kolorem czerwonym oznaczono obiekty wpisane do rejestru zabytków województwa pomorskiego (załącznik nr 2).

5.4.1 Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków

Tabela nr 2. Zestawienie zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków

Lp	Ulica	Nr	Data powstania
1	Długa	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 12, 13, 14, 17, 20, 21 22, 23, 30, 32, 32 gosp., 33, 34, 35, 36, 38, 39	1845 -1920
2	Dworcowa	1,2, 3, 4, 9, 11, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 22, 23, 24, 24gosp., 25, 26, 28, 30, 31, 32, 32 gosp., 33, 34, 36, 38, 40, 42, wieża ciśnień, 2 perony dworca kolejowego	1895 -1932
3	Gdańska	2, 3, 4, 7, 8, 9, 13, 14, 16, 17, 19,20, 21	1890 -1910
4	Kapliczna	1, 2, 4, 5, 5 odlewnia, 6, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 16 gosp., 17, 18, 19, kaplica cmentarna, Cmentarz z układem zieleni	1830 -1920
5	Kartuska	2, 3, 4, 28/30	1909 -1930
6	Klasztorna	2, 4	1905
7	Kościelna	1, 2, 5, 8, 11, 13, 14, 15	1880 -1917
8	Kościuszki	4, 6/8, 10, 14, 16/18, 26-28, 36	1890 -1915
9	Kowalska	1	1915

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
MIASTA KOŚCIERZYNA na lata 2015 -2018**

10	Lipowa	1, 2, 3, 4-6, 8/10, 12/14, 16	k XIX w, 1943
11	3 Maja	3, 4, 6, 7, 8, 8 gosp., 9a,b,c,+ teren grodziska, piwnice, 11	1800 -1937
12	Mała Dworcowa	1, 3	p XX w
13	Mała Młyńska	1, 3,	1920 -1937
14	8 Marca	1 Zakład, kaplica, bud. gosp. trzy obiekty, 4, 6-7, 13, 15, 17, 18, 19/20, 21, 24, 25, 34, 35, 36, 37, 40, 44, 45, 46, 47, 48	1864 -1915
15	Miodowa	10, 16, 17 d.16, 18, 19, 22,	1880 -1920
16	Młyńska	2, 6, 7, 8 A, 11, 12, 13, 17, 19	k XIX w, 1938
17	Oгородowa	2A d.2, 3	1890-1915
18	Partyzantów	2, 2 gosp. 5, 9	poł XIX w, 1880
19	Piechowskiego	2/4 d. 20	p XX w
20	Przemysłowa	1, 4	1910 – ok.1925
21	Ratuszowa	Budynek gosp.-magazyn	1880
22	Rynek	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 15 gosp., 16, 16 gosp, 17, 18, 19, 20, 21, 22	1843 -1925
23	Słodowa	2	
24	Strzelecka	1, 2, 3, 27, 29, 31, 36, aleja jaworowa, drzewostan alei prowadzącej do nieistniejącego cmentarza żydowskiego	1894 -1937
25	Strzelnica	1, bud. stajni, rezerwat	1910
26	Spichlerzowa	2	1880
27	Sikorskiego	2, 3, 4, 5, 12, 14,14, bloki poniemieckie 5;6;7;9;10;11,13	1891-1940
28	Świętojańska	1, 4, 5, 6 d.6a, 7 d.6, 8, 10, 10 plebania, 14, 17, 18, 20, 21	1880 -1924
29	Tkaczyka	1, 2, 3, 13, 2 bud.gosp.	p XIX w - 1900
30	Traugutta	3, 7	1890 -1905
31	Towarowa	7	1926
32	Wodna	2, 2 g., 3, 10, 12, 13, 16, 17, 18, 19	2p XIX w - 1915
33	Wybickiego	1, sala gimn, park, 8, 12,14,16	1878 -1927
34	Zgromadzenia Księży Zmartwych- wstańców	2 (dawniej 9) Komisariat Policji	1910
35	Źródłana	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8	p XIX w - 1900
36	Śródmieście	Układ urbanistyczny m. Kościerzyna	XIV

W wyniku przeprowadzonej aktualizacji stanu zachowania obiektów ujętych w GEZ dopisano do ewidencji²⁹ cztery pozycje tj. średniowieczny układ urbanistyczny śródmieścia z XIV wieku, zespół parowozowni z 1929 r, dwa historyczne perony dworca kolejowego z końca XIX wieku, dom mieszkalny przy ul. Ogrodowej 3, jako figurujące w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków, a dotychczas nie ujęte w GEZ.

Ponadto wykreślono z ewidencji 10 obiektów już nie istniejących tj.:

- ul. Długa 16 – budynek mieszkalny,
- ul. Długa 24 - budynek mieszkalny,
- ul. Kapliczna 12 - budynek gospodarczy,
- ul. Mała Młyńska 5 – budynek mieszkalny,
- ul. 8 Marca 29 – budynek mieszkalny i gospodarczy (2 obiekty),
- ul. Świętojańska 9 – budynek mieszkalny ze stodołą,
- ul. Świętojańska 19 – budynek mieszkalny,
- ul. Tkaczyka – budynek gospodarczy II,
- ul. Kościuszki 32 – budynek mieszkalny.

5.4.2 Wykaz zabytków ruchomych w zbiorach muzealnych i obiektach sakralnych

Od 1 stycznia 2007 roku Rada Miasta ustanowiła uchwałą Muzeum Ziemi Kościerskiej jako muzeum samorządowe z siedzibą w Kościerzynie przy ul. Rynek 9 w budynku dawnego Ratusza

Miejskiego, w najstarszym istniejącym budynku użyteczności publicznej w mieście. Prezentowane są tu zbiory gromadzone przez śp. dr Jerzego Knybę już od lat 60. XX w. zbierane wśród mieszkańców Kościerzyny i okolic. Obecnie Muzeum Ziemi Kościerskiej prezentuje zbiory z zakresu historii, kultury oraz etnografii. Ciekawym elementem ekspozycji są znaleziska archeologiczne pochodzące z obszaru powiatu kościerskiego. W Dziale Przyrodniczym swoje miejsce znalazły eksponaty

²⁹ Pismo Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków nr

obrazujące faunę ziemi kościerskiej - obecnie dział ten znajduje się w depozycie w Leśnej Izbie Edukacyjnej w Nadleśnictwie Kościerzyna.

Muzeum ma dwa oddziały Muzeum Akordeonu i Muzeum Kolejnictwa. Muzeum Akordeonu to jedyne w Polsce i trzecie w Europie muzeum o takim niespotykanym profilu. Ekspozycja w muzeum jest niezwykle interesująca. W sumie jest to 127 instrumentów z całego świata, w tym zbiór instrumentów polskich, zarówno tych produkowanych przed wojną, jaki i tych powstałych po wojnie, w słynnej bydgoskiej fabryce akordeonów. Na szczególną uwagę zasługują również akordeony pochodzące z Francji – wykonane ręcznie, bogato zdobione, o nietypowym brzmieniu – o czym można przekonać się „na własne uszy”, dzięki multimedialnemu przewodnikowi po wystawie. Ekspozowane akordeony, harmonie, bandoneony, bajany i harmonijki ustne należą do rodziny instrumentów działających na zasadzie stroika przelotowego. Wiele z nich to unikaty, nie tylko o dużej wartości historycznej, zachwycające kunsztem wykonania. Prezentowane instrumenty pochodzą z kolekcji Pawła Nowaka. Ekspozycja jest nowoczesna, wyposażona w kiosk multimedialny, za pomocą którego zwiedzający mogą nie tylko zobaczyć i poczytać o każdym z instrumentów, ale także posłuchać jaki wydaje dźwięk. Wszystkie informacje opracowane zostały w czterech językach: polskim, kaszubskim, angielskim i niemieckim. Każdy może też spróbować swoich sił w grze na akordeonie.

Drugim oddziałem kościerskiego muzeum jest Muzeum Kolejnictwa, które przejęło schedę po funkcjonującym od 1.11.1992r. Skansenie PKP Kościerzyna. Skansen ten, zwany Parowozownią Kościerzyna był placówką muzealną prowadzoną przez Zakład Taboru Kolejowego w Gdyni do 2008 roku. Od 2009 r. wszedł w struktury Muzeum Ziemi Kościerskiej i otrzymał nazwę – Muzeum Kolejnictwa w Kościerzynie. Wśród zgromadzonych eksponatów są tu liczne wytwory techniki, a zwłaszcza urządzenia, środki transportu oraz maszyny i narzędzia świadczące o kulturze materialnej polskiego kolejnictwa. Dzieje kościerskiej parowozowni sięgają dziewiętnastego wieku. W 1885 roku do Kościerzyny dotarła kolej i zgodnie z zasadami obowiązującymi w Kolejach Pruskich zbudowano parowozownię zwrotną.

Fot. Parowóz Pu29-3, jeden z cenniejszych eksponatów.

W ekspozycji na wolnym powietrzu można oglądać m. innymi parowozy, lokomotywy, wagony. Oprócz ekspozycji na wolnym powietrzu i wspomnianej już hali parowozowni zwiedzać można przylegające doń warsztaty z oryginalnym wyposażeniem oraz sale wystawowe, gdzie prezentowane są mniejsze eksponaty kolejowe, elementy starych mechanizmów, uzupełnione zbiorami dokumentów, pamiątek i modeli. Do najcenniejszych zabytków należą dwie unikatowe lokomotywy: największy polski parowóz Pu29-3 oraz spalinowóz SP47-001, a także wagon kolejki na Gubałówkę z 1938 r., wyprodukowany w ilości dwóch egzemplarzy. Nieprzypadkowa lokalizacja Muzeum w dawnej parowozowni pozwoliła wiernie utrwalić w materii i oddać klimat lat międzywojennych, a także zetknąć się z techniką minionych czasów. Strukturę rodzajową wszystkich eksponatów muzealnych objętych ochroną z podziałem na własne i depozyty pokazano w poniższej tabeli nr 3.

Tabela nr 3. Struktura własnościowa eksponatów w Muzeum Ziemi Kościerskiej

Stan z 31.12.2014 r.

L.p.	Miejsce ekspozycji	Zbiory		Opis muzealiów
		własne	depozyty	
A	Muzeum Ziemi Kościerskiej			
1.	Dział Historii i Kultury Ziemi Kościerskiej	890	15	Różnego rodzaju dokumenty, meble, makiety, ryciny, obrazy, sztandary itp.
2.	Archeologia	54		Głównie popielnice z okresu kultury pomorskiej oraz kamienne narzędzia z okresu neolitu
3.	Dział Etnografii	207		Sprzęty domowe, wytwory rzemiosła i sztuki ludowej
4.	Dział Przyrodniczy	155		Zbiór ptasich jaj, wypchane i spreparowane zwierzęta z terenów Ziemi Kościerskiej
B	Muzeum Akordeonu	18	119	Zbiór instrumentów z całego świata, w tym instrumentów polskich, produkowanych przed wojną i po wojnie w bydgoskiej fabryce akordeonów.
C	Muzeum Kolejnictwa	96	26	Są to przede wszystkim duże obiekty ekspozycji na wolnym powietrzu jak parowozy, lokomotywy, wagony. Ponadto mniejsze eksponaty kolejowe, elementy starych mechanizmów, uzupełnione zbiorami dokumentów, pamiątek i modeli.
	Łącznie:	1420	160	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pozyskanych z Muzeum Ziemi Kościerskiej wg stanu z XII.2014r.

5.4 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Obszar miasta jest stosunkowo słabo rozpoznany archeologicznie, nie przeprowadzono do tej pory badań powierzchniowych w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski. Obecne rozpoznanie wynika z przypadkowych odkryć oraz badań archeologicznych związanych z prowadzeniem prac inwestycyjnych. Zestawienie poniższe lokalizuje obiekty i stanowiska archeologiczne na terenie miasta rozpoznane w okresie XIX i XX wieku.

**Tabela nr 4. Zestawienie obiektów i stanowisk archeologicznych na terenie miasta
rozpoznane w okresie XIX i XX wieku**

Lp	Lokalizacja i inwestor	Opis	Data badań lub odkrycia
1.	Pole L.Ducka – brak szczegółowej lokalizacji	Punkt osadniczy, datowany na wczesną epokę żelaza (VI – I w. p. n. e.)	Badania powierzchniowe H. Conwentza w 1906 r.
2	Brak lokalizacji	Luźne – moneta datowana na XI w.	Znalezisko przypadkowe 1900 r.
3	Rejon Rynku w kierunku ul. Świętojańskiej.	Układ kanalizacyjny składający się z drewnianych rur. Datowany na okres nowożytny (Stanowisko nr 5)	Odkrycie przypadkowe w 1970 r.
4	Wzgórze na którym stoi gmach Urzędu Miasta, obecnie ul. 3-go Maja	Domniemane grodzisko z okresu wczesnego średniowiecza (Stanowisko nr 4)	Badania powierzchniowe w 1958 i 1972 r. prowadziło Muzeum Archeologiczne w Gdańsku
5	Piaszczyste wzgórze oddalone od miasta ok. 500 m -brak lokalizacji	Cmentarzysko datowane na wczesną epokę żelaza (Stanowisko nr 3)	Odkrycie przypadkowe grobów skrzynkowych w połowie XIX w.
6	ul. Kapliczna	Grób skrzynkowy z wczesnej epoki żelaza.	Odkrycie przypadkowe z 1908 r.
7	Na północny – wschód od szosy Kościerzyna – Wielki Klincz, na polu należącym wówczas do proboszcza i na sąsiadującym z nim gruncie Woltera	Ceramika, wyroby metalowe i szklane z wczesnej epoki żelaza tj.z okresu halsztackiego*	Odkrycie przypadkowe i badania wykopaliskowe w 1894 r. prowadzone były przez H. Conwentza z Muzeum Prowincjonalnego w Gdańsku
8	Obręb starego miasta obszar pomiędzy ul. Tkaczyka, ul. Słodowej i ul. Miodowej 21,22. Inwestor Stary Browar Kościerzyna Sp. z o.o. w Gdańsku; teren działek 197, 198, 210/4, 210/5, 210/6	Obiekty kultury materialnej z okresu późnego średniowiecza i okresu nowożytnego	Badania archeologiczne na terenie dawnego browaru i zabudowy przy ul. Miodowej, Słodowej, Tkaczka. (archeolog Mateusz Jarczyński) VII-XI 2011r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych zawartych w Studium Uwarunkowań i Kierunków zagospodarowania Przestrzennego Miasta Kościerzyna – Analiza Archeologiczna, mgr Danuta Król, Glob, Maj 2002 r. oraz w książce * Kościerzyna Zarys dziejów miasta do 1939 r, praca zbiorowa pod redakcją M. Kallasa, tom pierwszy, Toruń 1994 r. oraz informacji otrzymanych z Muzeum Ziemi Kościerskiej im. Jerzego Knyby w Kościerzynie.

W rejestrze zabytków archeologicznych zapisano pozycję dotyczącą średniowiecznego grodziska nr dec. Nr 86 / Archeolog. z dn. 09.01.1970 r. jako obszar ścisłej ochrony.

Na terenie miasta wydzielono trzy strefy ochrony archeologicznej:

- teren grodziska wczesnośredniowiecznego,
- obszar starego miasta,
- teren cmentarzyska grobów skrzynkowych.

Fot: Przypadkowe odkrycie archeologiczne grobu skrzynkowego

W strefach ochrony archeologicznej wprowadzono wymóg uzgadniania planów i projektów wszelkich prac inwestycyjno remontowych z wojewódzkim, powiatowym konserwatorem zabytków stosownie do kompetencji i opiniowania w Muzeum Archeologicznym w Gdańsku w celu ochrony i wszechstronnego udokumentowania reliktyw dawnej przestrzeni osadniczej miasta. Działanie takie pozwoli na odkrywanie obiektów pod nadzorem archeologów i dostarczy dokumentacji archeologiczno-konserwatorskiej niezbędnej do naukowego opracowania historii Kościerzyny. W okresie obowiązywania poprzedniej edycji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla miasta Kościerzyna na lata 2011-2014 przeprowadzono na terenie miasta badania archeologiczne w związku z prowadzonymi inwestycjami. Załączona poniżej tabelka zawiera spis wydanych decyzji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na przeprowadzenie stosownych badań.

Tabela nr 5. Zestawienie informacji o wykonanych pracach archeologicznych na terenie miasta Kościerzyna w okresie 2011-2014r.

Lp.	Inwestor, lokalizacja, nr działek	Rodzaj badań	Uwagi Data badań
1	Stary Browar Kościerzyna Sp. z o.o. w Gdańsku; teren działek 197, 198, 210/4, 210/5, 210/6	Badania archeologiczne w związku z realizacją inwestycji na terenie dawnego browaru i zabudowy przy ul. Miodowej, Słodowej, Tkaczka. Decyzja PWKZ nr 103/2011 o sygnaturze A.4181/1801/2011 z dnia 15.07.2011r. Decyzja PWKZ nr 147/2011 o sygnaturze A.4181/6880/2011 z dnia 08.09.2011r. (archeolog Mateusz Janczyński)	VII-XI 2011r
2	Energa-Operator S.A. Prac. Projektowa Sieci Jan Kira Gdańsk Teren przy ul. Targowej/Ogrodowej nr działki 437, 121,122/7,123/3	Badania archeologiczne w formie nadzoru nad pracami budowy przyłącza kablowego. Decyzja PWKZ nr 156/2011 o sygnaturze A.4181/2587/2011 z dnia 21.09.2011r. (archeolog Mateusz Janczyński)	IX.2011r.
3	Inwestor prywatny ul. Kowalska 1 na terenie działki nr 264/2	Badania archeologiczne na terenie zagrożonym zniszczeniem w wyniku inwestycji zabudowa mieszkaniowa stanowiska archeologicznego. Zgodnie z decyzją PWKZ nr 084/2011 o sygnaturze A.4181/1492/2011 z dnia 16.06.2011r (archeolog Agnieszka Krysiak)	VI.2011r.
4	Pracownia Projektowa Sieci i Instalacji Elektrycznych Jan Waldemar Kira Kościerzyna obszar Starego Miasta teren działek nr: 437, 121, 122/7, 123/3	Badania archeologiczne w formie nadzoru w miejscowości Kościerzyna przy ulicy Targowej/Ogrodowej na terenie działek nr 437, 121, 122/7, 123/3 w bezpośrednim sąsiedztwie zagrożonego zniszczeniem, w wyniku inwestycji - budowa przyłącza kablowego, stanowiska archeologicznego nr 5 (na obszarze AZP 16-38) - obszar starego Miasta. Decyzja nr 156/2011 o sygnaturze A.4181//2587/2011 z dnia 21.09.2011 r. (archeolog: Mateusz Janczyński)	IX.2011 r.
5	Inwestor prywatny ul. Długa7/1, na terenie działek108/1, 108/2 obszar11	Badania archeologiczne na terenie zagrożonym zniszczeniem stanowiska archeologicznego nr 5 w wyniku inwestycji rozbudowa budynku mieszkalnego z infrastrukturą (na obszarze AZP 16-38) - obszar starego Miasta. Zgodnie z decyzją PWKZ nr 180/2011 o sygnaturze A.4181/8022/2011 z dnia 26.10.2011r (archeolog Agnieszka Krysiak)	XI.2011r.
6	Inwestor prywatny	Badania archeologiczne w miejscowości	01.03.2012 -

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
MIASTA KOŚCIERZYNA na lata 2015 -2018**

	teren działki nr: 439 obręb geodezyjny: 11 ul. Wojska Polskiego, Kościerzyna	Kościerzyna na terenie działki nr 439 przy ul. Wojska Polskiego w bezpośrednim sąsiedztwie zagrożonego zniszczeniem, w wyniku inwestycji zabudowa mieszkaniowa (na obszarze AZP 16-38) - obszar Starego Miasta. Decyzja nr 218/2011 o sygnaturze A.4181/3346/2011 z dnia 20.12.2011 r. ZMIENIONA na Decyzję o nr 186/2012 o sygnaturze A.4181/8035/2012 z dnia 28.09.2012 (archeolog: Agnieszka Krzysiak).	30.09.2013 r.
7	Stary Browar Kościerzyna Sp. z o.o. ul. Słowackiego 35, 80-235 Gdańsk teren działki nr: 232/6 ul. Jeziorna, Kościerzyna	Prace ziemne pod nadzorem archeologicznym dla budowy parkingu dla samochodów osobowych przy ul. Jeziornej w Kościerzynie na działce nr 232/6 zgodnie z pozwoleniem na budowę nr AB6740.732.2.2012 z dnia 15.10.2012 r. oraz decyzją nr KZ.4124.184.2012 Powiatowego Konserwatora Zabytków. (archeolog: Maciej Marczewski)	Brak daty badań Pismo z dn. 19.10.2012 r.
8	Stary Browar Kościerzyna Sp. z o.o. ul. Słowackiego 35, 80-235 Gdańsk teren działki: 232/21 ul. Szopińskiego, Kościerzyna	Badania archeologiczne w formie nadzoru (w przypadku odkrycia relikwów Starej zabudowy, należy wykonać archeologiczne badania wykopaliskowe) w miejscowości Kościerzyna przy ul. Szopińskiego na terenie działki nr 232/21, w bezpośrednim sąsiedztwie zagrożonego zniszczeniem, w wyniku inwestycji związanej z budową parkingu, stanowiska archeologicznego nr 11 (AZP 16-38). Decyzja nr 225/2012 o sygnaturze A.4181/3350/2012 z dnia 08.11.2012 r. (archeolog: Maciej Marczewski).	09.11.2012 - 16.11.2012
9	Gmina Miejska Kościerzyna ul. Targowa i ul. Ogrodowa	Badania archeologiczne w trakcie zadania inwestycyjnego pn.: Targowisko miejskie „Mój Rynek” w Kościerzynie.	Pismo z dn. 01.03.2013 r.
10	Gmina Miejska Kościerzyna Budowa ul. Kupieckiej wraz z modernizacją ciągu ulic 8 Marca, Klasztornej, Długiej i Miodowej w Kościerzynie	Badania archeologiczne w trakcie zadania inwestycyjnego pn. : „Budowa ul. Kupieckiej wraz z modernizacją ciągu ulic 8-go marca, klasztornej, Długiej i Miodowej w Kościerzynie”	Pismo z dn. 01.03.2013 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pochodzących z UM K-na, tj. decyzji i pism konserwatorskich o pracach archeologicznych na terenie miasta.

Z obserwacji zadań inwestycyjnych ostatnio prowadzonych na terenie miasta, szczególnie w obszarze zabytkowego zespołu urbanistycznego oraz w sąsiedztwie terenów objętych strefą ochrony archeologicznej wynika, iż wskazanym jest przeprowadzanie dalszych badań, dających rzetelną informację o życiu miasta w przeszłości.

Fot. Badania archeologiczne na terenie dawnego browaru przy ul Miodowej

Przykładem były badania przeprowadzone w bezpośrednim sąsiedztwie ul. Miodowej i Słodowej na terenie dawnego browaru. Badania zaowocowały odkryciem fundamentów zapewne średniowiecznych budynków, rowu okalającego w tym miejscu miasto, którego umocnienia i głębokość jak również lokalizacja jest inna niż wynikałoby to ze źródeł historycznych. Podczas prac odkryto doły do gaszenia wapna, studnie w tym jedna murowana przy obiekcie browaru, znaleziono liczne przedmioty używane w życiu codziennym mieszkańców tu zamieszkujących w przeszłości. Na szczegółowe opracowanie tych znalezisk trzeba będzie poczekać, z uwagi na prowadzone obecnie badania laboratoryjne i dendrochronologiczne.

5.6 Pomniki, tablice pamiątkowe i krzyże przydrożne elementem dziedzictwa kulturowego

Cenną wartością kulturową miasta są liczne pomniki poświęcone postaciom związanym z Kościerzyną i jej regionem, wśród których dominuje pomnik Józefa Wybickiego, autora hymnu narodowego urodzonego w niedalekim Będominie, czy pomnik Jana Pawła II oraz popiersia: Aleksandra Majkowskiego, Franciszka Sędzickiego, Tomasza Rogali, Leona Heykego.

Inną liczną grupę obiektów świadczących o historii miasta stanowią pamiątkowe głazy kamienne z tablicami oraz same tablice pamiątkowe montowane na budynkach i kościołach dla upamiętnienia wydarzeń z minionej historii miasta. Godnym też zauważenia i objęcia opieką są przydrożne krzyże i pomniki kultu religijnego znajdujące się na terenie miasta. Stan zachowania tych obiektów jest ogólnie dobry, wymaga jednak zabiegów konserwatorskich. W tym zakresie miasto ostatnimi laty corocznie przywracało blask dawnej świetności pomnikom najbardziej dotkniętym destrukcją materiału. Opracowanie kompleksowego programu renowacji wraz z ich inwentaryzacją to jedno z planowanych zadań do wykonania w okresie obowiązywania tej edycji Programu.

5.7 Niematerialne dziedzictwo kulturowe

Niematerialne dziedzictwo kulturowe to przekazywanie z dziada, pradziada tradycji kultury ludowej, to przede wszystkim kultywowanie tej tradycji. Wyraża się w podtrzymywaniu i rozwijaniu mowy kaszubskiej, sztuki ludowej, która najbardziej przejawia się w malarstwie na szkle, rzeźbie, plecionkarstwie, hafcie kaszubskim i tańcach kaszubskich jak również promowania kuchni kaszubskiej.

Przykładem dobrych praktyk w tym zakresie jest np. kultywowanie tańca kaszubskiego wśród starszych i młodszych mieszkańców miasta począwszy od maluszków w przedszkolach, po dzieci i młodzież szkół podstawowych, gimnazjów czy szkół średnich.

Fot. Kultywowanie tańca i śpiewu kaszubskiego w pracy kaszubskich zespołów tanecznych.

Ambasadorem tej dziedziny kultury jest Zespół Pieśni i Tańca Kościerzyna, który działa już ponad czterdzieści lat kontynuując powojenne tradycje taneczne zespołu powołanego przez Lubomira Szopińskiego. Ponadto dla ciągłości dziedzictwa kulturowego Kaszub nie bez znaczenia jest podtrzymanie tradycji językowych, przejawiające się m. in. przez wprowadzanie języka kaszubskiego do szkół, przedszkoli, organizowanie konkursów jak np. „Rodnej Mowy”, czy propagowanie kaszubskiej literatury, przedstawiającej dorobek literacki związany z regionem poprzez organizowanie corocznych Targów Książki Pomorskiej i Kaszubskiej.

Spektrum działań dla zachowania niematerialnego dziedzictwa kulturowego jest bardzo szeroki i od lat leży w centrum działań miejskich instytucji kultury (Kościerskiego Domu Kultury im. Józefa Wybickiego, Muzeum Ziemi Kościerskiej im. dr Jerzego Knyby, Biblioteki Miejskiej im. Konstantego Damrota) w zakresie muzyki, rękodzieła, szeroko pojętej sztuki kaszubskiej i literatury ukazujących różnorodność kultury kaszubskiej. Innym przejawem dbałości o niematerialne dziedzictwo kulturowe na terenie kaszub jest propagowanie zachowanych do dziś odrębnych zwyczajów świątecznych jak np. kaszubski "dyngus", urządzany w drugi dzień świąt wielkanocnych który polega na "biciu" świeżo ściętymi gałązkami jałowca, a nie polewaniu dziewcząt wodą. Przykładów takich działań jest więcej, najważniejszym jest jednak dbałość o ich rzetelne przekazanie następnym pokoleniom w tym także w formie inwentaryzowanej dokumentacji opisowej, ikonograficznej, filmowej, itp.

5.8 Obiekty postulowane o wpis do rejestru zabytków

Zgodnie z ustawą z dnia 23.07.2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2011r. poz. 1446 ze zm.) obiekt który spełnia łącznie poniższe przesłanki może zostać uznany za obiekt zabytkowy:

- stanowi nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły,
- jest dziełem człowieka lub jest związany z jego działalnością,
- stanowi świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia,
- jego zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

W przypadku stwierdzenia istnienia wartości zabytku (artystycznej, historycznej bądź naukowej) wystarczy, aby obiekt posiadał przynajmniej jedną z nich, aby możliwy był jego wpis do rejestru zabytków. Przy tym trzeba podkreślić, że ochronie i opiece podlegają obiekty bez względu na ich

stan zachowania, a zatem, np. zły stan techniczny budynku nie może być podstawą do zanegowania jego wartości zabytkowych i odstąpienia od wpisu do rejestru zabytków³⁰. Postępowanie o wpis zabytku nieruchomego wszczyna się z urzędu - tj. inicjatorem jest wojewódzki konserwator zabytków, albo na wniosek strony - tj. osób lub instytucji, których interesu prawnego sprawa dotyczy (właściciel zabytku nieruchomego lub użytkownik wieczysty gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy).

Przedstawiony poniżej wykaz zabytkowych obiektów, które zachowały swoją historyczną i architektoniczną wartość jest jedynie propozycją aby obiekty te zostały wpisane do rejestru zabytków województwa pomorskiego (załącznik nr 3):

1. **ul. Kapliczna 15**; Klasztor s.s. Elżbietanek, 1893r.
2. **ul. Markubowo**: Kaplica cmentarna, 1883r. wraz z cmentarzem parafialnym - z układem zieleni, rozplanowaniem kwater i nagrobkami do 1945r.
3. **ul. 3 Maja 9c**; Budynek Starostwa Powiatowego z parkiem, 3 ćwierćwiecze XIX w.
4. **ul. 8 Marca 1**; Zakład Najświętszej Marii Panny Anielskiej, klasztor, kaplica, dom kapelana, park i zabudowania gospodarcze stanowiące jednorodny zespół, 1864 r. rozbudowane w 1907r. obecnie w części obiektu znajduje się Szkoła Podstawowa nr 1.
5. **ul. Wybickiego 1**; Zespół Seminarium Nauczycielskiego; szkoła z salą gimnastyczną; dawny budynek mieszkalny i założenie zieleni parkowej, 1878 r, przebudowany w 1901r. obecnie Powiatowy Zespół Szkół Nr 2.
6. **ul. Strzelecka 1**; Gimnazjum Męskie 1894 r. z dawnym domem dyrektora szkoły, obecnie Szkoła Podstawowa nr 2.
7. **ul. Dworcowa 2**; Budynek sądu i ksiąg wieczystych wraz z otoczeniem, 1880r.
8. **ul. 3 Maja 3**; Budynek Poczty, XX wiek.
9. **ul. Kapliczna 2**; Budynek mieszkalny, dawna plebania ewangelicka, 1830r.

Wymienione obiekty wskazane zostały również w Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Kościerzyna oraz w „Programie Opieki nad Zabytkami Powiatu Kościerskiego na lata 2015-2018” jako godne zachowania i wpisania do rejestru zabytków. Stanowią one o dziedzictwie kulturowym Kościerzyny.

³⁰ Ustawa z dnia 23.07.2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1586 ze zm.)

---

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA KOŚCIERZYNA. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

Analiza SWOT jest podstawowym i powszechnie stosowanym narzędziem diagnostycznym w opracowaniach o charakterze strategicznym. Analiza SWOT jest podstawą dla wyznaczenia priorytetów Programu oraz w konsekwencji szczegółowych zadań realizacji Programu.

Silne strony:

- Walory krajobrazowe i przestrzenne miasta z częścią przyrodniczo – turystyczną.
- Występowanie na obszarze miasta zabytków znaczących dla środowiska kulturowego województwa tj. dziewięciu zabytków wpisanych do rejestru zabytków w tym zespół urbanistyczny.
- Duża ilość obiektów zabytkowych wpisanych do gminnej ewidencji zabytków – 274 obiekty.
- Istnienie placówek muzealnych z dobrze wyeksponowanymi zasobami.
- Zachowane zabytki budownictwa małomiasteczkowego.
- Pojedyncze obiekty, które zachowały swoją historyczną i architektoniczną wartość w niezmienionej formie.
- Kulturowanie tradycji ludowej i mowy kaszubskiej.

Słabe strony:

- Niewiele obiektów wpisanych do rejestru zabytków w stosunku do zachowanego zasobu obiektów zabytkowych.
- Niezadawalający stan techniczny znacznej części obiektów zabytkowych.
- Nie zachowanie cmentarzy wyznaniowych (żydowskiego i ewangelickiego) stanowiących świadectwo nawaństwien kultur i narodów.
- Brak wystarczających środków finansowych na konserwację i rewaloryzację obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru.
- Brak programów umożliwiających wsparcie właścicieli obiektów zabytkowych nie wpisanych do rejestru i trudności w pozyskiwaniu środków finansowych dla tych obiektów.

- Tendencja do niekorzystnego przekształcania zabudowy historycznych przez wprowadzanie nowej zabudowy, nie liczącej się z lokalną tradycją, architekturą i historycznymi uwarunkowaniami.
- Zanikanie tradycyjnej sztuki budowlanej i form budowlanych oraz stosowania tradycyjnych materiałów.
- Brak świadomości społecznej i funduszy na ratowanie relikwów dawnej zabudowy miasta, szczególnie drewnianych, parterowych budynków świadczących o jego materialnym dziedzictwie.

Szanse:

- Wykorzystanie obiektów zabytkowych występujących w obszarze zabytkowego zespołu urbanistycznego w celach edukacyjnych, kulturalnych, turystycznych.
- Zwiększenie aktywności społecznej w różnego rodzaju stowarzyszeniach czy związkach mających na celu krzewienie oświaty, kultury w tym propagowanie dziedzictwa kulturowego.
- Wzrastająca świadomość mieszkańców, właścicieli budynków w zakresie poprawy estetyki budynków.
- Zainteresowanie właścicieli obiektów zabytkowych właściwie przeprowadzanymi pracami konserwatorskimi podnoszącymi walory tych obiektów (dobre praktyki).
- Możliwość finansowania prac konserwatorskich i remontowych obiektów zabytkowych ze środków finansowych pochodzących z różnych źródeł zewnętrznych: państwowe, samorządowe, prywatne, środki UE i inne.
- Edukacja kadr zarządzających z zakresu dziedzictwa kulturowego.
- Uwzględnianie problemów ochrony dziedzictwa kulturowego w programach, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, planach rozwoju oraz planach zagospodarowania przestrzennego.
- Rozwój edukacji i podnoszenie poziomu świadomości tożsamości kulturowej – regionalnej i miejscowej – wśród dzieci, młodzieży i dorosłej społeczności lokalnej.

Zagrożenia:

- Pogarszający się stan techniczny tkanki zabytkowej spowodowany upływem czasu, niewystarczającą konserwacją i remontami, niewłaściwym użytkowaniem, dowolnym

przekształcaniem a niejednokrotnie celowym niszczeniem obiektów i zespołów zabudowy.

- Brak środków na ochronę i zabezpieczenie zabytków.
- Niewłaściwe wykonywanie prac projektowych, budowlanych i konserwatorskich, niezgodnie ze sztuką budowlaną i konserwatorską prowadzące do niekorzystnych przekształceń obiektów zabytkowych i ich zewnętrznego wyglądu częste modernizacje bez poszanowania wartości oryginału zabytku.
- Presja inwestycyjna polegająca na lokalizowaniu zespołów współczesnej zabudowy mieszkalnej i innej w bezpośrednim sąsiedztwie obszarów cennych kulturowo i krajobrazowo, nie wpasowujących się w ten krajobraz.

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

OKREŚLENIE CELÓW, PRIORYTETÓW I KIERUNKÓW DZIAŁAŃ W ZAKRESIE OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Głównym celem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Kościerzyna na lata 2015-2018 jest ochrona dziedzictwa kulturowego miasta oraz podwyższenie świadomości społecznej mieszkańców i właścicieli zabytkowych obiektów dla zachowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego oraz kultywowania tradycji regionalnych. Cel będzie realizowany w ramach trzech priorytetów:

Priorytet I – Ochrona, opieka i zarządzanie dziedzictwem kulturowym

Priorytet II – Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego

Priorytet III – Promocja, edukacja historyczna i dokumentacja dziedzictwa kulturowego miasta

8. DZIAŁANIA W ZAKRESIE OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Stosownie do wymogów *Ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* sprawowanie opieki nad zabytkami w Gminie Miejskiej Kościerzyna będzie realizowane w zakresie działań wyszczególnionych poniżej:

Tabela nr 5. Działanie w zakresie opieki nad zabytkami Gminy Miejskiej Kościerzyna

Priorytet	Kierunek	Działanie długo i krótkoterminowe
I. Ochrona, opieka i zarządzanie dziedzictwem kulturowym	Ochrona ustawowa	Utworzenie i prowadzenie elektronicznej bazy danych „KOŚCIERSKIE ZABYTKI” w oparciu o Gminną Ewidencję Zabytków
		Podjęcie działań zmierzających do wpisania do rejestru zabytków województwa pomorskiego obiektów zabytkowych postulowanych do wpisu do tego rejestru - w porozumieniu z ich właścicielami
		Bieżąca aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków poprzez okresowe przeglądy (min. co 2 lata) - przy udziale ich właścicieli i w uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Gdańsku
		Współpraca z Wojewódzkim i Powiatowym Konserwatorem Zabytków w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego
	Prace konserwatorskie i restauratorskie	Udzielanie pomocy finansowej (w formie dotacji) właścicielom remontującym obiekty wpisane do rejestru zabytków i Gminnej Ewidencji Zabytków w ramach środków zabezpieczonych w budżecie na dany rok w obszarach już rewitalizowanej przestrzeni publicznej
		Realizacja zadania: Pomorskiej kolei skarbnica - II etap. Rewitalizacja i adaptacja Zabytkowego Zespołu Dworca Kolejowego w Kościerzynie
		Informowanie o możliwościach pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami: – środki zewnętrzne (fundusze strukturalne, fundusze fundacji i Ministerstwa Kultury,

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
 MIASTA KOŚCIERZYNA na lata 2015 -2018**

		<p>jednostek samorządowych, w tym wojewódzkich i powiatowych)</p> <p>– środki gminne (wnioskowanie o ujęcie w corocznym budżecie miasta)</p>
		<p>Wspieranie działań konserwatorskich prowadzonych przy zabytkowych nagrobkach na kościerskiej nekropolii</p>
		<p>Wspieranie organizacji pozarządowych działających w zakresie kultury i dziedzictwa kulturowego dofinansowaniem projektów składanych w ramach corocznego otwartego konkursu ofert na realizację zadań publicznych w zakresie: działu 921: Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego</p>
II. Kształtowanie krajobrazu kulturowego	Ochrona krajobrazu kulturowego miasta	<p>Opracowanie programu rewitalizacji obszarów zdegradowanych z uwzględnieniem obiektów o znaczeniu historycznym zgodnie z Ustawą z dnia 9.10.2015 o rewitalizacji Dz.U. poz.1777</p>
		<p>Uwzględnianie wytycznych konserwatorskich chroniących kościerskie zabytki i ich prawidłową ekspozycję przy opracowywaniu nowych oraz zmianach miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego miasta.</p>
III. Promocja, edukacja historyczna i dokumentacja dziedzictwa kulturowego miasta	Promocja	<p>Utworzenie na stronie internetowej miasta zakładki poświęconej kościerskim zabytkom, w tym udostępnienie elektronicznej publikacji wykazu zabytków wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków celem zwiększenia świadomości mieszkańców o zasobie dziedzictwa kulturowego miasta</p>
		<p>Współpraca z mediami regionalnymi w zakresie promocji lokalnych walorów dziedzictwa kulturowego, w tym promocja zabytków i upowszechnianie działań</p>

		związanych z opieką nad zabytkami
		Organizowanie i wspieranie imprez mających na celu propagowanie niematerialnego dziedzictwa kulturowego jak np.: <ul style="list-style-type: none"> – „Tydzień Kuchni Kaszubskiej” – Warsztaty rękodzieła i zanikających zawodów prowadzone w Centrum Kultury Kaszubskiej „Strzelnica” – Międzynarodowy Festiwal Folkloru z prezentacją m.in. kaszubskich kapel i zespołów tanecznych. – Konkurs Recytatorski Literatury Kaszubskiej „RODNÔ MÒWA” - eliminacje miejskie
	Edukacja	Prezentacja historii miasta i jego zabytków na miejskiej stronie internetowej, w publikacjach Muzeum Ziemi Kościerskiej i w mediach
		Wspomaganie i organizacja konkursów, szkoleń, prelekcji związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego, podnoszących poziom wiedzy o zabytkach miasta wśród dzieci, młodzieży i dorosłych na szczeblu szkoły, miasta, powiatu – np. konkursy plastyczne, fotograficzne i historyczne.
	Dokumentacja	Kwerendy historyczne w archiwach, muzeach, bibliotekach, urzędach i zasobach prywatnych celem rozszerzenia i uzupełnienia informacji do bazy danych „Kościerskie Zabytki” i Gminnej Ewidencji Zabytków.
		Opracowanie inwentaryzacji pomników, tablic pamiątkowych i krzyży przydrożnych będącymi obiektami dziedzictwa kulturowego
		Opracowanie dokumentacji fotograficznej

		stanu zachowania zabytków wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków i Rejestru Zabytków Województwa Pomorskiego na zakończenie Programu tj, w 2018 roku
		Opracowanie dokumentacji zabytkowej stolarki okiennej i drzwiowej oraz detalu architektonicznego zabytkowej architektury w celu jej udokumentowania i wykorzystania w późniejszych pracach remontowych

9. INSTRUMENTARIUM ORAZ MONITORING REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

9.1 Instrumenty prawne

Problematyka zachowania dziedzictwa kulturowego zostanie uwzględniona przez władze miasta przy uchwalaniu przepisów prawa miejscowego np. uchwalaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów o znaczeniu historycznym o dużej wartości artystycznej i zabytkowej, prowadzenie Gminnej Ewidencji Zabytków.

9.2 Instrumenty koordynacji

Realizacja Programu wymaga współpracy z instytucjami ochrony zabytków różnych szczebli, w tym z wojewódzkim i powiatowym konserwatorem zabytków oraz współpracy z Muzeum Ziemi Kościerskiej, parafiami z terenu miasta i właścicielami obiektów zabytkowych.

9.3 Instrumenty finansowe

Podstawowym narzędziem finansowym Programu będą dotacje celowe udzielane na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (na podstawie uchwały o dotacjach na prace konserwatorskie przy zabytkach z terenu miasta) jak również dotacje dla zabytków nie wpisanych do rejestru a figurujących w GEZ i zlokalizowanych w strefie zrewitalizowanej przestrzeni miasta. Ponadto finansowanie działań

przy zabytkach może również pochodzić z funduszy unijnych z programów uwzględniających ochronę dziedzictwa kulturowego, z budżetu państwa, z budżetu samorządu województwa pomorskiego, czy powiatowego. Rolą samorządu gminnego jest informowanie właścicieli zabytków o możliwych źródłach pozyskania środków na prace związane opieką nad zabytkami.

9.4 Instrumenty społeczne

To działania w zakresie edukacji, promocji, współdziałania z organizacjami pozarządowymi, współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi oraz spółkami).

9.5 Instrumenty kontrolne

Zadania sformułowane w niniejszym Programie przewidują stosowanie monitoringu jako systematycznego zbierania informacji dotyczących realizacji zadań wynikających z Programu, dzięki którym sporządzane będą analizy i wnioski do uwzględnienia przy opracowywaniu kolejnej edycji Programu. W tym celu przewiduje się:

- Przeprowadzenie przynajmniej, raz na cztery lata, lustracji terenowej zabytków znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków, z określeniem stanu ich zachowania.
- Aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków w oparciu o uzyskane informacje podczas lustracji, bądź z pozyskane z innych źródeł.
- Opracowanie wykazu zabytków zagrożonych, wymagających działań interwencyjnych.
- Raz na dwa lata przeprowadzenie analizy stopnia realizacji Programu i sporządzenie sprawozdania z jego realizacji. Sprawozdanie takie Burmistrz Miasta przedstawia Radzie Miasta, a następnie przesyła do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Dla przeprowadzenia oceny realizacji Programu proponuje się następujące wskaźniki zgodne z przedstawionymi działaniami:

W ramach priorytetu I. Ochrona, opieka i zarządzanie dziedzictwem kulturowym:

- Utworzenie i prowadzenie elektronicznej bazy danych pn „KOŚCIERSKIE ZABYTKI” zawierające informacje dotyczące zabytków wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków – 1 baza = 274 obiekty (foto, opisy, bibliografia, rysunki itp).
- Przeprowadzenie spotkań i rozmów z właścicielami obiektów zabytkowych postulowanych do wpisu do rejestru województwa pomorskiego.

- Dokonanie dwóch przeglądów okresowych zabytków wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków przy udziale ich właścicieli w 2016 i 2018 roku.
- Poziom (w %) wydatków budżetu miasta na ochronę i opiekę nad zabytkami (inwestycje, remonty, dotacje na prace konserwatorskie).
- Liczba obiektów odrestaurowanych na kościerskiej nekropolii.
- Poziom wydatków na realizację zadań publicznych w zakresie kultury i dziedzictwa kulturowego, dział 921: Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego w stosunku do ogólnej kwoty dotacji udzielonej organizacjom pozarządowym objętym dofinansowaniem projektów składanych w ramach corocznego otwartego konkursu ofert.

W ramach priorytetu II. Kształtowanie krajobrazu kulturowego:

- Ilość obiektów zabytkowych objętych programem rewitalizacji obszarów zdegradowanych
- Liczba nowych oraz liczba zmienianych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego miasta uwzględniających ochronę obiektów zabytkowych

W ramach priorytetu III. Promocja, edukacja historyczna i dokumentacja dziedzictwa kulturowego miasta:

- Utworzenie na stronie internetowej miasta zakładki poświęconej kościerskim zabytkom, z elektronicznym wykazem zabytków wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków oraz opisem najważniejszych kościerskich zabytków.
- Liczba spotkań z przedstawicielami mediów dotyczących promocji zabytków i upowszechniania działań związanych z opieką nad zabytkami.
- Liczba zrealizowanych konkursów, wystaw i działań edukacyjnych na terenie miasta.
- Liczba przygotowanych/wydanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, map, przewodników),
- Liczba szkoleń, konferencji, odczytów związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego oraz liczba osób biorących w nich udział.

Konsekwentna realizacja założeń polityki Miasta w zakresie opieki nad zabytkami daje szansę na uratowanie tego dziedzictwa dla przyszłych pokoleń.

---

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA OCHRONY, OPIEKI I PROMOCJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania środków finansowych na prace w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Zgodnie z ustawą³¹ opieka nad zabytkiem, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych spoczywa na jej właścicielu posiadającym tytuł prawny do zabytku. Dla zabytków wpisanych do rejestru zabytków możliwe jest pozyskiwanie środków ze źródeł zewnętrznych, które można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- programy oraz dotacje Ministra Kultury
- środki wojewódzkie w gestii wojewódzkiego konserwatora zabytków
- środki powiatowe
- środki gminne
- inne źródła

Źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych
- źródła pozaunijne – Mechanizm Norewski i Fundusz EOG

Środki Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Dotacje na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych oraz działań badawczych, projektowych, promocyjnych udzielane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzić mogą z dotacji przyznawanych w ramach corocznie ogłaszanych programów, np. na rok 2016.

Szczegółowe informacje na temat tych programów znajdują się na stronach ministerstwa:

<http://www.mkidn.gov.pl/pages/strona-glowna/finanse/programy-ministra/programy-mkidn-2016.php>

---

³¹ Ibidem, rozdział 7.

Środki w gestii wojewódzkiego konserwatora zabytków

Wojewódzki konserwator zabytków w ramach posiadanych środków finansowych udziela dotacji celowych na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków określonych w art. 76-77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (DZ. U. z 2014 r, poz. 1446).

Szczegóły dotyczące warunków ubiegania się o dotację lub refundację, określenia beneficjentów uprawnionych do składania wniosków, kosztów kwalifikujących, trybu naboru wniosków, kryteriów oceny wniosków, warunków rozliczania dofinansowania zostały określone w regulaminie ustalającym zasady rozpatrywania wniosków oraz udzielania i rozliczania dotacji celowej. <http://wuoz.gd.bip.gov.pl/dotacje/zasady-przyznawania-dotacji.html>

Terminy składania wniosków do dnia 28 lutego roku, w którym dotacja ma być udzielona- dotyczy prac, które zostaną przeprowadzone oraz do dnia 30 czerwca roku, w którym dotacja ma być udzielona, dotyczy prac, które zostały przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających złożenie wniosku.

Środki powiatowe

Dotacje celowe na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków udzielane są na podstawie obowiązującej Uchwały Nr XXVI/41/2008 Rady Powiatu Kościerskiego z dnia 24 października 2008 r. w sprawie przyjęcia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków. (Dz. Urz. Województwa Pomorskiego Nr 130, poz. 3188)

http://bip-koscierzyna.eurząd.eu/upload/pliki/UchwałaRP_VI.7.2015.pdf

Środki gminne:

Pochodzące z budżetu Gminy Miejskiej Kościerzyna obejmują:

- dotacje do prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków województwa pomorskiego z terenu miasta Kościerzyna przyznawanych zgodnie Uchwałą Nr XXXIV/229/08 Rady Miasta Kościerzyna z dnia 27 sierpnia 2008r. z późniejszymi zmianami w sprawie przyjęcia zasad i trybu udzielania dotacji celowej.

- dotacje do prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy obiektach położonych w strefie ochrony konserwatorskiej zabytkowego zespołu urbanistycznego miasta Kościerzyna wpisanego do rejestru zabytków województwa pomorskiego i jednocześnie przy ulicach objętych działaniami rewitalizacyjnymi Gminy Miejskiej Kościerzyna przyznawane na mocy uchwały nr LXVI/518/10 Rady Miasta Kościerzyna z dnia 3 listopada 2010r.
- środki na realizację zadań własnych gminy w ramach działań inwestycyjnych i remontowych w obszarze strefy i na obiektach zabytkowych wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków oraz rejestru zabytków będących własnością Gminy Miejskiej Kościerzyna, zarządzanych przez gminę lub jej jednostki organizacyjne.
- Środki własne budżetu gminy ujęte w rozdziale 92120 – Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami na realizację działań objętych programem.
- Środki własne budżetu gminy wspierające działalność organizacji pozarządowych działających w zakresie kultury i dziedzictwa kulturowego dofinansowaniem projektów składanych w ramach corocznego otwartego konkursu ofert na realizację zadań publicznych w zakresie: działu 921: Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego.

Regularne zabezpieczenie środków z budżetu miasta pozwala na podjęcie powolnych i systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego.

Inne źródła:

Innymi źródłami finansowania działań dla ratowania dziedzictwa kulturowego zarówno materialnego jak i niematerialnego są liczne dotacje i granty pochodzące od fundacji i stowarzyszeń. Przykładowe adresy fundacji, które w ramach ogłaszanych konkursów przyznają małe granty w zakresie kultury i ochrony zabytków:

Fundacji PGNiG im. Ignacego Łukasiewicza, <http://www.pgnig.pl/dzialania-spoeczne/fundacja-pgnig/konkursy-grantowe/dotacje-regulamin-i-wnioski>

Fundacji ratowania zabytków i pomników przyrody, <http://www.zabytki.org/>

Fundacji Oikonomos, <http://www.oikonomos.pl/page.php?id=103>

Fundacja PZU, www.fundacja.pzu.pl

O fundacjach, zakresach działań i adresach szerzej na stronie <http://www.fundacje.org/>

Źródła zagraniczne

Fundusze Strukturalne Unii Europejskiej³²

Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020 (4.2.2)

Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020 (RPO WP) jest jednym z narzędzi realizacji *Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020* (SRWP). Stojące przed województwem pomorskim wyzwania wyznaczają zakres interwencji RPO WP, który określono w celach tematycznych i priorytetach tematycznych skupiających się na sferze gospodarczej, edukacji, aktywności zawodowej i społecznej, wykorzystaniu specyficznych potencjałów poszczególnych obszarów, a także na systemie transportowym, energii i środowisku. Dokumentem uszczegóławiającym zapisy RPO WP jest Szczegółowy opis osi priorytetowych (SzOOP), stanowiący kompendium wiedzy na temat możliwości i sposobu realizacji projektów w ramach RPO WP. Program realizowany jest przez 12 Osi Priorytetowych.³³

Oś priorytetowa 8 KONWERSJA odpowiada za wyzwania dotyczące aktywizacji obszarów depresji społeczno-gospodarczej oraz optymalizacji wykorzystania ich potencjałów (społecznego, gospodarczego, kulturowego i krajobrazowego) poprzez inwestycje skupiające się na kompleksowej rewitalizacji zdegradowanych obszarów miejskich oraz zrównoważonym wykorzystaniu regionalnego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego³⁴.

Oś ta obejmuje swoim zakresem cztery działania:

Działanie 8.1 Kompleksowe działania rewitalizacyjne – wsparcie dotacyjne z dwoma poddziałaniami: 8.1.1 Kompleksowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne w miastach Obszaru Metropolitalnego Trójmiasta – mechanizm ZIT oraz 8.1.2 Kompleksowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne w miastach poza Obszarem Metropolitalnym Trójmiasta. Literalnie miasto Kościerzyna zostało wymienione w tym poddziałaniu jako potencjalnie uprawnione do wsparcia dla zdegradowanych przestrzennie i społecznie obszarów miasta. W ramach tego poddziałania

---

³² <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/PoradnikBeneficjenta/Polis/Strony/11.1-Ochrona-i-zachowanie-dziedzictwa-kulturowego.aspx>

³³ Szczegółowy opis osi priorytetowych (SzOOP) Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020, Załącznik Nr 2 do uchwały nr 949/78/15 Zarządu Województwa Pomorskiego z dnia 24 września 2015 r., str.4

³⁴ Ibidem, s. 123.

preferowane będą projekty obejmujące kompleksową rewitalizację wskazanych w lokalnych programach rewitalizacji obszarów problemowych obejmujących:

- renowację, rewaloryzację, przebudowę i remont istniejącej zabudowy w tym zabytkowej, pełniącej funkcje edukacyjne, kulturalne, sportowe, rekreacyjne, gospodarcze oraz inne społeczne, także w uzasadnionych przypadkach wybrane elementy wspólne w budynkach mieszkalnych wraz z wyposażeniem i zagospodarowaniem bezpośredniego otoczenia,
- adaptację historycznej zabudowy na cele: edukacyjne, kulturalne, sportowe, rekreacyjne, gospodarcze i inne społeczne wraz z wyposażeniem i zagospodarowaniem bezpośredniego otoczenia (prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane),
- kompleksowe zagospodarowanie przestrzeni publicznych i półpublicznych o lokalnym charakterze (w tym: renowacja parków, skwerów, zieleńców) i odnowa istniejących terenów zielonych wraz z budową małej architektury (w szczególności małej architektury dedykowanej konkretnym projektom i miejscom, w tym wybieranej w trybie konkursów architektonicznych i urbanistycznych) wraz z tworzeniem zagospodarowania miejskiego dedykowanego rozwojowi drobnych usług ogólnomiejskich,
- budowę, rozbudowę i przebudowę podstawowej infrastruktury komunalnej (m.in. drogowej, rowerowej i pieszej, jak również sieci lub urządzeń wodociągowych, kanalizacyjnych, ciepłowniczych, elektrycznych, gazowych lub telekomunikacyjnych) na obszarze objętym projektem, w celu zapewnienia dostępu obiektów i terenów rewitalizowanych do podstawowych usług komunalnych,
- budowę nowej, publicznej infrastruktury związanej z rozwojem funkcji m.in. gospodarczych, kulturalnych, edukacyjnych, społecznych, rekreacyjnych (w szczególnych przypadkach).

Działanie 8.2 Kompleksowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne – wsparcie poza dotacyjne.³⁵

Celem działania jest zwiększenie aktywności społecznej i gospodarczej mieszkańców zdegradowanych obszarów miejskich. Realizowane przedsięwzięcia w ujęciu kompleksowym, wynikające z lokalnych programów rewitalizacji, będą obejmowały w szczególności wspieranie integracji społeczno-zawodowej mieszkańców zdegradowanych obszarów miejskich,

³⁵ Ibidem, s.129;

rewaloryzację, modernizację i adaptację istniejącej zabudowy, zagospodarowanie przestrzeni publicznych oraz dostosowanie budynków do funkcji społecznych, gospodarczych, rekreacyjnych, kulturalnych i edukacyjnych. W ramach kompleksowych przedsięwzięć możliwa będzie modernizacja infrastruktury technicznej (wyłącznie, gdy przyczyni się to do fizycznej, gospodarczej i społecznej rewitalizacji i regeneracji obszarów miejskich jako elementu lokalnego programu rewitalizacji).

Wszystkie realizowane projekty oprócz działań infrastrukturalnych muszą obejmować również bezpośrednio z nimi powiązane działania społeczne skierowane do mieszkańców zdegradowanych obszarów.

Działanie 8.3 Materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe³⁶

Celem szczegółowym działania jest zwiększenie atrakcyjności turystycznej miejsc o szczególnych walorach kulturowych i przyrodniczych.

Interwencją objęte zostaną przedsięwzięcia obejmujące ratowanie, przywracanie wartości i ochronę charakterystycznych zabytków lub ich zespołów wraz z otaczającym je kontekstem krajobrazowym, poprzez m.in. prace rehabilitacyjne i modernizacyjne służące nadaniu im nowych funkcji (usług turystyki lub kultury), przy możliwym jednoczesnym zachowaniu funkcji dotychczasowych, jak również wdrażanie nowych form zarządzania (tworzenie parków kulturowych).

Szczegóły dotyczące programu umieszczono pod adresem:

http://www.rpo.pomorskie.eu/documents/10184/88888/1165_94_15_zal_2_szoop_24_11_2015.pdf/2f21c032-dcbe-480d-8933-7d0d1f6d4dc1

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Kościerzyna na lata 2015-2018 zgodny jest z zapisami Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020.

³⁶ Ibidem, s.12;

**MECHANIZM FINANSOWY EUROPEJSKIEGO OBSZARU GOSPODARCZEGO
I NORWESKI MECHANIZM FINANSOWY**

1. Rodzaje projektów podlegających dofinansowaniu:

- rewitalizacja, konserwacja, renowacja i adaptacja na cele kulturalne historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z otoczeniem,
- budowa, rozbudowa, remonty i przebudowa instytucji kultury o znacznym potencjale wpływu na społeczno-ekonomiczny rozwój regionu,
- konserwacja zabytków ruchomych oraz zabytkowych księgozbiorów, zbiorów piśmienniczych, archiwaliów i zbiorów audiowizualnych, w tym filmowych,
- rozwój zasobów cyfrowych w dziedzinie kultury, w tym: digitalizacja zabytków ruchomych oraz zabytkowych księgozbiorów, zbiorów piśmienniczych, archiwaliów i zbiorów audio, audiowizualnych i filmowych oraz tworzenie wirtualnych instytucji kultury.

2. Rodzaje podmiotów, które mogą ubiegać się o dofinansowanie:

- państwowe i samorządowe instytucje kultury,
- publiczne szkoły artystyczne i uczelnie artystyczne (w zakresie zadań z obszaru konserwacji i renowacji historycznych obiektów, zespołów zabytkowych i zabytków ruchomych oraz rozwoju zasobów cyfrowych w dziedzinie kultury),
- publiczne uczelnie wyższe (w zakresie zadań z obszarów: konserwacji i renowacji historycznych obiektów, zespołów zabytkowych i zabytków ruchomych oraz rozwoju zasobów cyfrowych w dziedzinie kultury,
- archiwa państwowe,
- jednostki samorządu terytorialnego i ich związki,
- kościoły i związki wyznaniowe,
- organizacje pozarządowe ze sfery kultury.

Więcej informacji na stronie internetowej: <http://www.eog.pl/dziedzictwokulturowe.php>

11. ZAŁĄCZNIKI

- Załącznik nr 1. Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do Rejestru Zabytków Województwa Pomorskiego.
- Załącznik nr 2. Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków.
- Załącznik nr 3. Wykaz zabytków nieruchomych postulowanych o wpis do Rejestru Zabytków Województwa Pomorskiego.
- Załącznik nr 4. Obszar ochrony środowiska kulturowego.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOŚCIERZYNA na lata 2015 -2018

załącznik nr 1
do GPOnZ miasta Kościerzyna
na lata 2015-2018

Wykaz zabytków nieruchomości z terenu miasta Kościerzyna wpisanych do Rejestru Zabytków Województwa Pomorskiego

L. p.	Adres, ul.	Foto	Obiekt	Datowanie	Nr rejestru zabytków	Data wpisu do rejestru
1	Miodowa 16		Dom mieszkalny	poł. XIXw.	482* 605**	30.05.1972
2	Kościerzyna –śródmieście		Układ urbanistyczny miasta Kościerzyny	XII- XIII w.	796* 925**	25.09.1978
3	Przemysłowa 1 (dawniej 1,4)		Zespół dawnego młyna parowego (obecnie magazynu mebli) i dawnego domu właściciela młyna	XX w.	1144* 1615**	15.12.1996
4	Rynek 9		Budynek Ratusza Miejskiego obecnie Muzeum Ziemi Kościerskiej i restauracja	XIX w. 1843 r.	1180* 1654**	20.02.1998
5	Długa 7		Dom mieszkalny	poł. XIX w.	1201* 1696**	23.07.1999
6	Kościelna 5		1.parafialny kościół farny rzymskokatolicki p.w. Świętej Trójcy, 2.teren nieistniejącego cmentarza kościelnego, obecnie teren przykościelny wokół kościoła wraz z otaczającym go murem kamiennym, 3.działka na której usytuowane są wymienione zabytki	XX w. 1914- 17	A-1813	08.08.2007

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOŚCIERZYNA na lata 2015 -2018

7	Świętojańska 10		Zespół kościoła ewangelickiego w skład którego wchodzi: 1. kościół ewangelicki, obecnie rzym.-kat. pod wezwaniem Zmartwychwstania Pańskiego, 2. plebania kościoła, 3. teren przykościelny na którym usytuowane są zabytki	XIX w. 1892-4, 1887	A-1801	06.10.2008
8	Towarowa 7		Zespół parowozowni złożony z budynku parowozowni, budynku biurowo-hotelowego kanału oczyszczającego w pd. części parceli oraz działki o nr ewid.167/14.	1929	A-1868	17.12.2010
9	Dworcowa 33		Zespół dworca kolejowego: 1. budynek dworca z wiatą peronową wzdłuż elewacji wschodniej budynku 2. magazyn towarowy 3. szalet dworcowy 4. działka o nr ewid.167/28, obręb 09	XIX / XX w.	A-1894	02.09.2013

* Dawny nr w rejestrze zabytków pod którym zabytek wpisano, ** Nowy nr w obowiązującym rejestrze zabytków
Źródło: Rejestr Zabytków Województwa Pomorskiego.

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
MIASTA KOŚCIERZYNA na lata 2015 -2018**

załącznik nr 2
do GPOnZ miasta Kościerzyna
na lata 2015-2018

**Zestawienie zabytków nieruchomości wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków
miasta Kościerzyna wg adresów i dat powstania**

L.P.	ULICA	OBIEKT / obecna funkcja	WIEK	DATA powstania
1.	Długa 1	dom mieszkalny /mieszk.- usługi; sklep	XIX	1880
2.	Długa 2	dom mieszkalny / mieszk.- usługi; sklep	XIX	1880
3.	Długa 3	dom mieszkalny / mieszk.-usługi; sklep	XIX	1880
4.	Długa 4	dom mieszkalny / mieszk.; usługi; sklep	XIX	1880
5.	Długa 5	dom mieszkalny / mieszk.; usługi; sklep	XIX	1880
6.	Długa 6	dom mieszkalny / mieszk.; usługi; sklep	XIX	1861
7.	Długa 7	dom mieszkalny	poł XIX	
8.	Długa 9	dom mieszkalny / mieszk.; usługi	XIX	1880
9.	Długa 12	dom mieszkalny / mieszk.; usługi	XIX	1880
10.	Długa 13	dom mieszkalny / mieszk.; usługi	XIX	1880
11.	Długa 14	dom mieszkalny	XIX	1880
12.	~~Długa 16~~	~~dom mieszkalny / mieszk.; usługi~~	~~XX~~	~~1915~~
13.	Długa 17	dom mieszkalny / mieszk.; usługi	poł XIX	
14.	Długa 20	dom mieszkalny	XIX	1845
15.	Długa 21	dom mieszkalny	XIX	1880
16.	Długa 22	dom mieszkalny	XIX	1844-5
17.	Długa 23	dom mieszkalny	p XIX	
18.	Długa 24	dom mieszkalny / mieszk.; usługi	XIX	1905
19.	Długa 30	dom mieszkalny / mieszk.; usługi; sklep	XIX	1895
20.	Długa 32	budynek gospodarczy	XX	1900
21.	Długa 32	dom mieszkalny / mieszk.; usługi; sklep	XX	1900
22.	Długa 33	dom mieszkalny / mieszk.; usługi; sklep	1poł XIX	
23.	Długa 34	dom mieszkalny / mieszk.; usługi; sklep	k XIX	
24.	Długa 35	dom mieszkalny / mieszk.; usługi; bar	1poł XIX	
25.	Długa 36	dom mieszkalny / mieszk.; usługi; sklep	k XIX	
26.	Długa 38	dom mieszkalny / mieszk.; usługi; sklep	XX	1920
27.	Długa 39	dom mieszkalny / mieszk.; usługi; sklep	XX	1920
28.	Dworcowa 1	dom mieszkalny	XIX	1834
29.	Dworcowa 2	budynek użyteczności publicznej / sąd	2 poł.XIX	ok. 1880
30.	Dworcowa 3	budynek użyteczności publicznej / bank	XX	1923
31.	Dworcowa 4	dom mieszkalny	XX	1910
32.	~~Dworcowa 6~~	~~dom mieszkalny; usługi~~	~~XX~~	~~1904~~
33.	Dworcowa 9	dom mieszkalny	XX	1905
34.	Dworcowa 11	dom mieszkalny	k XIX	
35.	Dworcowa 15	dom mieszkalny	XIX	1895
36.	Dworcowa 16	dom mieszkalny	XIX	1904
37.	Dworcowa 17	dom mieszkalny	XIX	1899
38.	Dworcowa 18	budynekmieszkalny - (d. przychodnia lekarska PKP)	k XIX	
39.	Dworcowa 19	dom (d. funkcje administr; urzędy)	XX	1900
40.	Dworcowa 20	dom mieszkalny	XX	1905
41.	Dworcowa 22	dom mieszkalny	XX	1906-7
42.	Dworcowa 23	Zakład Energetyczny (d. elektrownia) obecnie budynek administracyjny i mieszkalny	p XX	
43.	Dworcowa 24	dom mieszkalny	XX	1905
44.	Dworcowa 24	budynek gospodarczy	p XX	
45.	Dworcowa 25	dom mieszkalny; urzędowy	k XIX	
46.	Dworcowa 26	dom mieszkalny-d. dom noclegowy pracowników PKP	XX	1905
47.	Dworcowa 28	dom mieszkalny	XX	1905
48.	Dworcowa 30	dom mieszkalny	XX	1905

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOŚCIERZYNA na lata 2015 -2018

49.	Dworcowa 31	biuro stacyjne przy dworcu PKP - zawiadowcy	XX	1910
50.	Dworcowa 32	dom mieszkalny	XX	
51.	Dworcowa 32	budynek gospodarczy	XX	lata 30
52.	Dworcowa 33	dworzec kolejowy	XIX	1890
53.	Dworcowa 34	dom mieszkalny	XX	1932
54.	Dworcowa 36	dom mieszkalny	XX	1932
55.	Dworcowa 38	dom mieszkalny	XX	1932
56.	Dworcowa 40	dom mieszkalny	XX	
57.	~~Dworcowa 42~~	~~budynek dawnej Okręgowej S-ni Mleczarskiej~~	~~1ćw. XX~~	
58.	Dworcowa	wieża ciśnień (obecnie ul. Mestwina II)	XX	
59.	Gdańska 2	dom mieszkalny; usługi;sklep	XX	1910
60.	Gdańska 3	dom mieszkalny; usługi;sklep	XX	1910
61.	Gdańska 4	dom mieszkalny; usługi;sklep	XX	1900
62.	Gdańska 7	dom mieszkalny	XX	1910
63.	Gdańska 8	dom mieszkalny; usługi	XX	1910
64.	Gdańska 9	dom mieszkalny; usługi; sklep	XIX	1890
65.	Gdańska 13	dom mieszkalny; usługi; sklep	k XIX	
66.	Gdańska 14	dom mieszkalny; usługi; sklep	XX	1910
67.	Gdańska 16	dom mieszkalny; usługi; sklep	XX	1900
68.	Gdańska 17	dom mieszkalny; usługi; sklep	XIX	
69.	Gdańska 19	dom mieszkalny; usługi; sklep	XIX	1890
70.	Gdańska 20	dom mieszkalny; usługi; sklep	XIX	
71.	Gdańska 21	dom mieszkalny; usługi; sklep	XIX	
72.	Kapliczna 1	dom mieszkalny	XX	1910
73.	Kapliczna 2	dawniej plebania ewangelicka, ob. dom mieszkalny	XIX	1830
74.	Kapliczna 4	d. szpital ewangelicki - ob. mieszkalny	2ćw. XX	
75.	Kapliczna 5	d. Budynek Odlewni Państwowego Ośrodka Maszyn, ob. Usługi	XIX	1897
76.	Kapliczna 5	budynek przemysłowy dawny warsztat, obecnie usługi	p XX	
77.	Kapliczna 6	dom mieszkalny	XX	1905
78.	Kapliczna 8	dom mieszkalny	p XX	
79.	Kapliczna 9	dom mieszkalny	XX	1907
80.	Kapliczna 10	dom mieszkalny	XIX	1890
81.	Kapliczna 12	dom mieszkalny	XIX	1880
82.	~~Kapliczna 12~~	~~budynek gospodarczy~~	~~XIX~~	~~1890~~
83.	Kapliczna 13	dom mieszkalny	XX	1900
84.	Kapliczna 14	dom mieszkalny	XX	1905
85.	Kapliczna 15	klasztor Zgromadzenia SS.Elżbietanek	XIX	1893
86.	Kapliczna 16	dom mieszkalny	XIX	1880
87.	Kapliczna 16	budynek gospodarczy	poł XIX	
88.	Kapliczna 17	dom mieszkalny	XIX	1892
89.	Kapliczna 18	dom mieszkalny	poł XIX	
90.	Kapliczna 19	dom mieszkalny	XX	1920
91.	Kapliczna ob. Markubowo	kaplica cmentarna pw. św. Barbary	XIX	1883
92.	Kapliczna ob. Markubowo	Cmentarz przy kaplicy; układ zieleni	XIX/XX	
93.	Kartuska 2	dom mieszkalny	XX	1920
94.	Kartuska 3	dom mieszkalny	XX	1920
95.	Kartuska 4	dom mieszkalny	XX	1.30
96.	Kartuska 28/30	dom mieszkalny	XX	1909
97.	Klasztorna 2	dom mieszkalny	XX	1905
98.	Klasztorna 4	dom mieszkalny	XX	1905
99.	Kościelna 1	dom mieszkalny; usługi; sklep	XX	1900
100.	Kościelna 2	dom mieszkalny; usługi	XIX	1890
101.	Kościelna 5	kościół parafialny pw. Św. Trójcy	XX	1914-7
102.	Kościelna 8	dom mieszkalny-rozebrany, a nast. zrekonstruowany	XIX	
103.	Kościelna 11	dom mieszkalny	XIX	1890
104.	Kościelna 13	dom mieszkalny	XIX	1880
105.	Kościelna 14	dom mieszkalny; usługi	XIX	1880
106.	Kościelna 15	dom mieszkalny	XIX	1880

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOŚCIERZYNA na lata 2015 -2018

107.	Kościuszki 4	dom mieszkalny	XIX	1898
108.	Kościuszki 6/8	dom mieszkalny	p XX	
109.	Kościuszki 10	dom mieszkalny	XX	1915
110.	Kościuszki 14	dom mieszkalny	XX	
111.	Kościuszki 16/18	dom mieszkalny	XIX	1890
112.	Kościuszki 26-28	dom mieszkalny	20	1915
113.	~~Kościuszki 32~~	~~dom mieszkalny~~	~~k XIX~~	
114.	Kościuszki 36	dom mieszkalny	k XIX	
115.	Kowalska 1	dom mieszkalny	XX	1915
116.	Lipowa 1	dom mieszkalny wielorodzinny	XX	ok. 1940
117.	Lipowa 2	dom mieszkalny	XX	1906
118.	Lipowa 3	dom mieszkalny wielorodzinny	XX	ok. 1940
119.	Lipowa 4-6	dom mieszkalny	k XIX	
120.	Lipowa 8-10	dom mieszkalny	p XX	
121.	Lipowa 12/14	dom mieszkalny	p XX	
122.	Lipowa 16	dom mieszkalny	XX	1905
123.	3 Maja 3	poczta	XX	
124.	3 Maja 4	dom mieszkalny	2poł XIX	
125.	3 Maja 6	d. dom mieszkalny- ob. Urząd	XX	1937
126.	3 Maja 7	dom mieszkalny	XX	1925
127.	3 Maja 8	dom mieszkalny	k XIX	1890
128.	3 Maja 8	budynek gospodarczy	XX	1900
129.	3 Maja 9a	Urząd Miasta budynek administracyjny,	XX 1973r	
130.	3 Maja 9b	budynek administracyjny ZUS - zabytkowe piwnice,	XV	
131.	3 Maja 9c	Starostwo budynek administracyjny,	3ćw.XIX	
132.	3 Maja 11	dom mieszkalny	4ćw. XIX	
133.	Mała Dworcowa 1	dom mieszkalny	p XX	
134.	Mała Dworcowa 3	dom mieszkalny	p XX	
135.	Mała Młyńska 1	dom mieszkalny	XX	1937
136.	Mała Młyńska 3	dom mieszkalny	XX	1920
137.	~~Mała Młyńska 5~~	~~dom mieszkalny~~	~~XX~~	~~1920~~
138.	8 Marca 1	Zakład NMP Anielskiej - obecnie szkoła podstawowa i klasztor	XIX	1864
139.	8 Marca	budynek gospodarczy I przy Zakładzie NMP Anielskiej	XIX	1888
140.	8 Marca	budynek gospodarczy II	XIX	1865
141.	8 Marca	budynek gospodarczy III przy Zakładzie NMP Anielskiej, obecnie usługi i sklep	2poł XIX	
142.	8 Marca	kaplica pw. MB Królowej Anielskiej przy Zakładzie SS Niepokalanek sanktuarium MB Bolesnej	XIX	1871
143.	8 Marca 4	dom kapelana przy NMP Anielskiej (Klasztor SS Niepokalanek)	XIX	1890
144.	8 Marca 6-7	dom mieszkalny	p XX	
145.	8 Marca13	dom mieszkalny	p XX	
146.	8 Marca15	dom mieszkalny	p XX	
147.	8 Marca17	dom mieszkalny	XX	1907
148.	8 Marca18	dom mieszkalny	p XX	
149.	8 Marca19-20	dom mieszkalny	XX	1900
150.	8 Marca 21	dom mieszkalny	XX	1910
151.	8 Marca 24	dom mieszkalny	XX	1910
152.	8 Marca 25	dom mieszkalny	k XIX	
153.	~~8 Marca 29~~	~~dom mieszkalny~~	~~p XX~~	
154.	8 Marca 34	dom mieszkalny; usługi; sklep	p XX	
155.	8 Marca 35	dom mieszkalny	XX	1909
156.	8 Marca 36	dom mieszkalny	k XIX	
157.	8 Marca 37	dom mieszkalny	XX	1903
158.	8 Marca 40	dom mieszkalny i biura	XX	1900
159.	8 Marca 44	dom mieszkalny	XX	1915
160.	8 Marca 45	dom mieszkalny	p XX	

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
MIASTA KOŚCIERZYNA na lata 2015 -2018**

161.	8 Marca 46	dom mieszkalny	XX	1915
162.	8 Marca 47	dom mieszkalny	XIX	1890
163.	8 Marca 48	dom mieszkalny	XX	1910
164.	Miodowa10	dom mieszkalny	XX	1920
165.	Miodowa16	dom mieszkalny	poł XIX	
166.	Miodowa17	dom mieszkalny (dawniej nr.16)	p XIX	
167.	Miodowa18	dom mieszkalny; kuźnia	XX	
168.	Miodowa19	warsztat rzemieślniczy - ob. usługi	k XIX	
169.	Miodowa 22	budynek przemysłowy z kominem	XIX	1880
170.	Młyńska 2	dom mieszkalny	k XIX	
171.	Młyńska 6	dom mieszkalny	p XX	
172.	Młyńska 7	dom mieszkalny	k XIX	
173.	Młyńska 8a	dom mieszkalny	p XX	
174.	Młyńska 11	dom mieszkalny; usługi	XX	1938
175.	Młyńska 12	dom mieszkalny	p XX	
176.	Młyńska 13	budynek gospodarczy	k XIX	
177.	Młyńska 17	dom mieszkalny	k XIX	
178.	Młyńska 19	dom mieszkalny	XX	1915
179.	Ogrodowa 3	dom mieszkalny	XIX	1890
180.	Partyzantów 2	dom mieszkalny	poł XIX	
181.	Partyzantów 2	budynek gospodarczy	poł XIX	
182.	Partyzantów 5	dom mieszkalny	1poł XIX	
183.	Partyzantów 9	dom mieszkalny	XIX	1880
184.	Piechowskiego 2/4	dom mieszkalny (dawniej nr 20)	p XX	
185.	Przemysłowa 1	dom mieszkalny, willa	p XX	ok.1925
186.	Przemysłowa 4	młyn parowy, ob. Magazyn	p XX	1910
187.	Ratuszowa	budynek gospodarczy; ob. kawiarnia	XIX	1880
188.	Rynek 1	dom mieszkalny; usługi; restauracja	k XIX	
189.	Rynek 2	dom mieszkalny; usługi; sklep	XIX	1880
190.	Rynek 3	dom mieszkalny; usługi; sklep	XIX	1890
191.	Rynek 4	dom mieszkalny; usługi; sklep	XX	1905
192.	Rynek 5	dom mieszkalny; usługi; sklep	XX	1900
193.	Rynek 6	dom mieszkalny; usługi; bar	XX	1904
194.	Rynek 7	dom mieszkalny; usługi; sklep	k XIX	
195.	Rynek 9	ratusz- ob. Muzeum Ziemi Kościerskiej	XIX	1843
196.	Rynek 10	dom mieszkalny; usługi; sklep	XIX	1905
197.	Rynek 11	dom mieszkalny; usługi; sklep	XX	1907
198.	Rynek 12	dom mieszkalny; usługi; sklep	XX	1904
199.	Rynek 13	dom mieszkalny; usługi; restauracja	XX	1905
200.	Rynek 14	dom mieszkalny; usługi; sklep	k XIX	
201.	Rynek 15	dom mieszkalny; usługi; sklep	k XIX	
202.	Rynek 15	budynek gospodarczy I w zespole przy ul, Rynkowej	poł XIX	
203.	Rynek 16	dom mieszkalny; usługi; sklep	k XIX	
204.	Rynek 16	budynek gospodarczy II w zespole przy ul, Rynkowej - działka 1 Maja 16	XX	1920
205.	Rynek 17	dom mieszkalny; usługi; sklep	XX	1906
206.	Rynek 18	dom mieszkalny; usługi; sklep	XX	1906
207.	Rynek 19	dom mieszkalny; usługi; apteka, sklep	XIX	1890
208.	Rynek 20	dom mieszkalny; usługi; sklep	XX	1900
209.	Rynek 21	dom mieszkalny; biblioteka	2poł XIX	
210.	Rynek 22	dom mieszkalny; usługi; sklep	XX	1925
211.	Słodowa 2	budynek gospodarczy;	p XX	
212.	Strzelecka 1	budynek Gimnazjum Męskiego - ob. szkoła podstawowa	XIX	1894
213.	Strzelecka 2	dom mieszkalny przy Gimnazjum Męskim - szkoła podstawowa	XX	1911
214.	Strzelecka 3	dom mieszkalny	XX	1910
215.	Strzelecka 27	dom mieszkalny	XX	1907
216.	Strzelecka 29	dom mieszkalny	XX	1907
217.	Strzelecka 31	dom mieszkalny	XX	1937
218.	Strzelecka 36	dom mieszkalny	p XX	
219.	Strzelecka	aleja jaworowa z aleją drzew przy drodze do dawnego	XIX	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOŚCIERZYNA na lata 2015 -2018

		cmentarza żydowskiego		
220.	Strzelnica 1	leśniczówka	XX	1910
221.	Strzelnica 1st	stajnia przy leśniczówce	XX	1910
222.	Strzelnica	rezerwat dębów „Strzelnica”	p. XIX	
223.	Spichlerzowa 2	budynek gospodarczy; magazyn PSS	XIX	1880
224.	Sikorskiego 2	dom mieszkalny	XX	1901
225.	Sikorskiego 3	Zespół Szkół Zawodowych	XX	1915
226.	Sikorskiego 4	dom mieszkalny	XX	1904
227.	Sikorskiego 5	dom mieszkalny	XX	1939
228.	Sikorskiego 12	dom mieszkalny	XX	1915
229.	Sikorskiego 13	dom mieszkalny	XIX	1891
230.	Sikorskiego 14	dom mieszkalny	XX	
231.	Sikorskiego	osiedle domów (bloki poniemieckie)	XX	ok.1940
232.	Świętojańska 1	dom mieszkalny; usługi	XX	1910
233.	Świętojańska 4	dom mieszkalny	XX	1900
234.	Świętojańska 5	dom - oddział dziecięcy szpitala	XX	1900
235.	Świętojańska 6	dom mieszkalny	poł XIX	
236.	Świętojańska 6a	dom mieszkalny	p XX	
237.	Świętojańska 8	dom mieszkalny	3ćw. XIX	
238.	Świętojańska 9	dom mieszkalny połączony ze stodołą	poł XIX	1880
239.	Świętojańska 10	kościół parafialny pw. Zmartwychwstania Pańskiego	XIX	1893
240.	Świętojańska 10	plebania przy kościele	XIX	1887
241.	Świętojańska 14	dom mieszkalny	XX	1900
242.	Świętojańska 17	dom mieszkalny; usługi	XIX	1899
243.	Świętojańska 18	dom mieszkalny; usługi	XIX	1880
244.	~~Świętojańska 19~~	~~dom mieszkalny; usługi~~	~~k XIX~~	
245.	Świętojańska 20	dom mieszkalny; usługi	XIX	1880
246.	Świętojańska 21	dom mieszkalny	XX	1924
247.	Tkaczyka 1	Budynek administracyjny	4ćw. XIX	
248.	Tkaczyka 2	dom mieszkalny	1ćw. XIX	
249.	Tkaczyka 3	łazienki miejskie	p XX	
250.	Tkaczyka 13	dom mieszkalny	XX	1900
251.	Tkaczyka I g	budynek gospodarczy I	p XX	
252.	Tkaczyka II g	budynek gospodarczy II	poł XIX	
253.	Tkaczyka III g	budynek gospodarczy III	XIX	
254.	Traugutta3	dom mieszkalny	XIX	1890
255.	Traugutta 7	dom mieszkalny-Seminarium Nauczycielskiego - ob. Kuratorium, ZNP	XX	1905
256.	Wodna 2	dom mieszkalny	k XIX	
257.	Wodna 2g	budynek gospodarczy	2poł XIX	
258.	Wodna 3	dom mieszkalny	XX	1915
259.	Wodna 10	dom mieszkalny	p XX	
260.	Wodna 12	dom mieszkalny	XX	
261.	Wodna 13	dom mieszkalny; usługi	p XX	1900
262.	Wodna 16	dom mieszkalny	k XIX	
263.	Wodna 17	dom mieszkalny	p XX	
264.	Wodna 18	dom mieszkalny	k XIX	
265.	Wodna 19	dom mieszkalny; usługi	XX	
266.	Wybickiego 1	dawne Seminarium Nauczycielskie, ob. Powiatowy Zespół Szkół Nr 2	XIX	1878
267.	Wybickiego 1	sala gimnastyczna d. Seminarium Nauczycielskiego	XIX	1880
268.	Wybickiego	park w zespole d. Seminarium Nauczycielskiego	4ćw. XIX	
269.	Wybickiego 8	dom mieszkalny	XIX	1890
270.	Wybickiego 12	dom mieszkalny	XX	1927
271.	Wybickiego 14	dom mieszkalny	XX	1927
272.	Wybickiego 16	dom mieszkalny	p XX	
273.	Zgromadzenia Księża Zmartwychwstańców 2	Komisariat Policji (d. MO)	XX	1910
274.	Źródłana 1	dom mieszkalny	p XX	1900
275.	Źródłana 2	dom mieszkalny	1ćw. XIX	
276.	Źródłana 3	dom mieszkalny	XIX	1890

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOŚCIERZYNA na lata 2015 -2018

277.	Źródłana 4	dom mieszkalny	3ćw. XIX	
278.	Źródłana 5	dom mieszkalny	3ćw. XIX	
279.	Źródłana 6	dom mieszkalny	XIX	1890
280.	Źródłana 7	dom mieszkalny	poł XIX	
281.	Źródłana 8	dom mieszkalny	k XIX	
282.	Śródmieście	Układ urbanistyczny m. Kościerzyny	XIV	
283.	Towarowa 7	Zespół parowozowni	1929r	
284.	Dworcowa 33	Dwa historyczne perony dworca kolejowego	k XIX	
285.	Ogrodowa 2	Dom mieszkalny	XIX/XX	

Zakończono na 285 pozycji, z tego wykreślono budynki rozebrane - 11 poz.

Wygrubieniem w kolorze czerwonym zaznaczono obiekty wpisane do rejestru zabytków województwa pomorskiego
Przekreślone zostały obiekty nie istniejące i wykreślone z rejestru zabytków województwa pomorskiego (kolor czerwony) oraz wykreślone z wykazu Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków (kolor czarny)

Załącznik nr 3
 do GPOnZ miasta Kościerzyna
 na lata 2015-2018

***Obiekty użyteczności publicznej z terenu miasta Kościerzyna
 postulowane o wpis do rejestru zabytków województwa pomorskiego.***

Lp	Lokalizacja	Fot.	Obiekt	Datowanie
1	Kapliczna 15		Klasztor s.s. Elzbiecianek	1893 r.
2	Markubowo		Kaplica cmentarna wraz z cmentarzem parafialnym; z układem zieleni, rozplanowaniem kwater i nagrobkami do 1945 r	1883 r.
3	3 Maja 9c		Budynek Starostwa Powiatowego z parkiem	3 ćw. XIX w
4	8 Marca 1		Zespół Zakładu NMP Anielskiej (obecnie Szkoła Podstawowa nr 1)	1864 r., rozbudowa 1907 r.
5	Wybickiego 1		Zespół Seminarium Nauczycielskiego; szkoła z salą gimnast., dawny budynek mieszkalny i założenie zieleni parkowej (ob. Powiatowy Zespół Szkół Nr 2),	1878 r., przebudowane w 1901 r.
6	Strzelecka 1		Gimnazjum Męskie (obecnie Szkoła Podstawowa nr 2),	1894 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOŚCIERZYNA na lata 2015 -2018

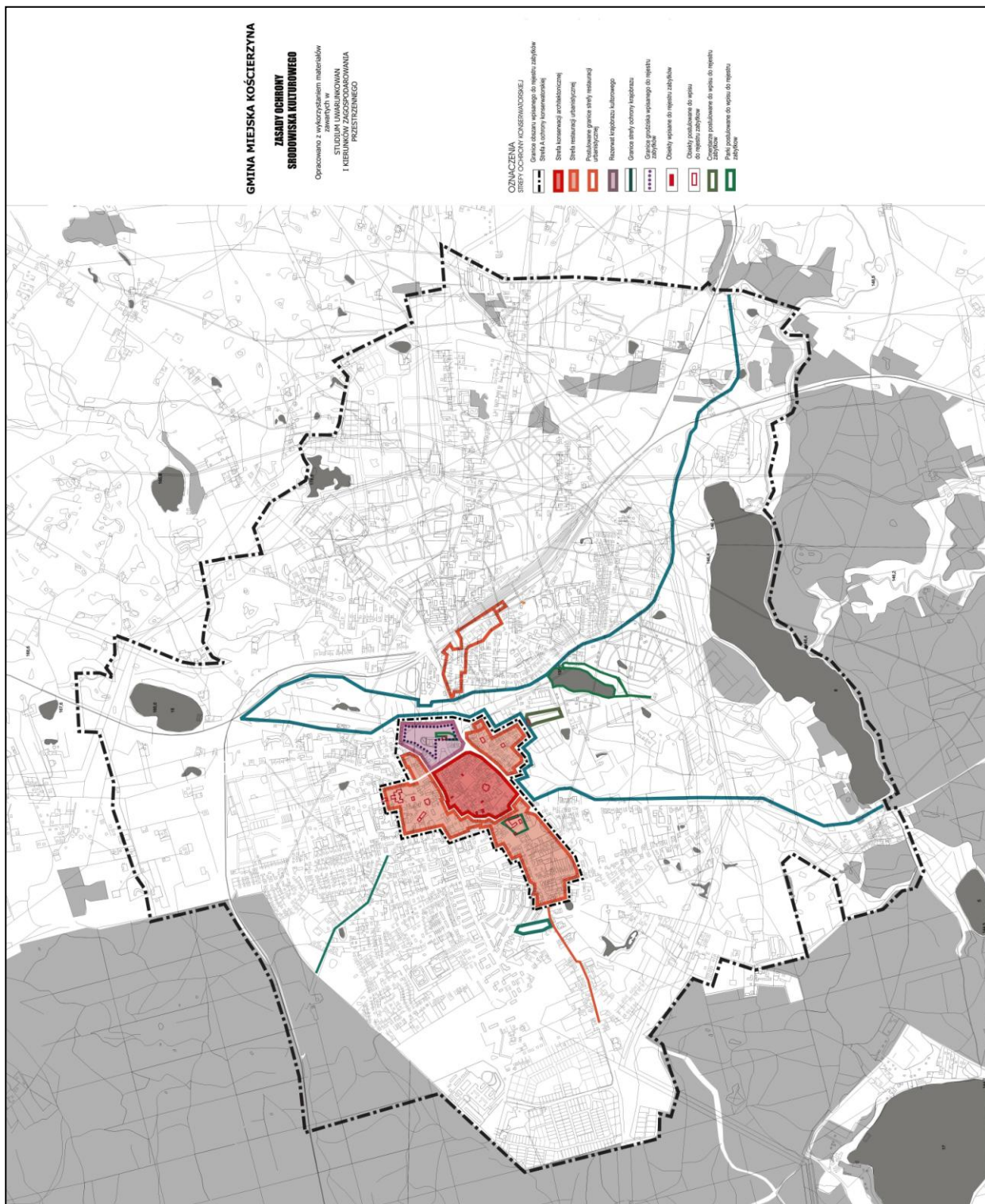
7	Strzelecka 2		Dawny dom dyrektora przy Gimnazjum Męskim (obecnie szkoła)	1911 r.
8	Dworcowa 2		Zespół Budynku Sądu, ksiąg wieczystych wraz z otoczeniem	1880 r.
9	3 Maja 3		Budynek Poczty	XX wiek
10	Kapliczna 2		Budynek mieszkalny, dawna plebania ewangelicka	1830 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOŚCIERZYNA na lata 2015 -2018

Załącznik nr 4
do GPOnZ miasta Kościerzyna
na lata 2015-2018

UZASADNIENIE

Ustawa z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym wskazuje ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami jako jedno z zadań własnych gminy, natomiast ustawa z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na organy samorządowe obowiązek zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych dla ochrony dóbr kultury oraz nakłada na gminę obowiązek sporządzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.

Gmina Miejska Kościerzyna posiada Program Opieki nad Zabytkami od 2007 roku Miasta. Program co cztery lata podlega aktualizacji.

Program Opieki nad Zabytkami jest podstawowym dokumentem wyznaczającym cele i kierunki działania w zakresie opieki nad zabytkami zlokalizowanymi w mieście Kościerzyna. Dokument jest istotny przy ubieganiu się o środki ze źródeł zewnętrznych w tym między innymi z Unii Europejskiej, Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

W związku z powyższym proponuje się przyjęcie powyższej uchwały.